

Co-funded by
the European Union

EuroCivic Lab

Az EuroCivic Lab projekt:

**Az európai identitás és polgárság megerősítése
az SDG-k, a társadalmi aktivizmus és a Living
Lab módszertan révén az iskolai oktatásban**

WP2

**Tanárképzési csomag az európai identitás
újbbli megerősítéséhez innovatív képzési
megközelítéseken keresztül**

**Az európai polgári szerepvállalás
kézikönyve**

Szerző: Guszmann Gergely

**Hozzájárulások: Siauliai 'Saules' Primary School,
Salesianos do Porto-Colégio, Torbali Atatürk**

Az EuroCivic Lab projekt: Az európai identitás és polgárság megerősítése az SDG-k, a társadalmi aktivizmus és a Living Lab módszertan révén az iskolai oktatásban

2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

Az Európai Unió finanszírozásával. A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerző(k)é, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az Erasmus+ Nemzeti Iroda ŠMPF álláspontját. Sem az Európai Unió, sem a támogatást kezelő szervezet nem tehető felelőssé ezekért.

Creative Commons License

CC BY-NC 4.0

Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! 4.0 Nemzetközi

A licenc előírja, hogy a felhasználók feltüntessék a szerző nevét (megfelelő forrásmegjelölést adjanak). Lehetővé teszi az anyag terjesztését, remixelését, átdolgozását és továbbfejlesztését bármely médiumban vagy formátumban, kizárólag nem kereskedelmi célokra.

The EuroCivic Lab project
2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

universität
wien

Project Partners

Tartalomjegyzék

Az európai polgári szerepvállalás kézikönyve	6
1. Bevezetés	6
1.1 Célkitűzések és célcsoport	6
1.2 Kapcsolódás az európai uniós és globális környezethez	7
1.3 A kézikönyv szerkezete	8
2. Célkitűzések és tanulási eredmények	9
2.1 Tanulási célok	9
2.2 Kulcskompetenciák	10
3. Polgári szerepvállalás	13
3.1 Elméleti keretek	13
3.2 A polgári szerepvállalás előnyei	17
3.3 A polgári szerepvállalás megvalósítása az iskolai nevelésben	21
3.4 Digitális és határokon átnyúló együttműködés	24
4.1 Online platformok és eszközök	27
4.2 Határokon átívelő közösségi hálózatok	28
5. A polgári szerepvállalás beágyazása az európai identitás erősítése érdekében	31
5.1 Iskolai szintű polgári kultúra kialakítása	31

5.2 Hosszú távú hatás és közösségi partnerségek	34
6. Oktatási és módszertani javaslatok	37
6.1 Tanítási stratégiák	37
6.2 Digitális eszközök és források	39
6.3 Innovatív tanulási megközelítések	41
6.4 Értékelési módszerek	44
7. Összegzés és kulcsüzenetek	47
7.1 A fő koncepciók áttekintése	47
7.2 Reflexiós kérdések	49
7.3 Gyakorlati alkalmazások	50
8. Önértékelés és tesztkérdések	53
8.1 Önellenőrző kérdések	53
8.2 Tudásalapó kérdések	54
8.3 Alkalmazható gyakorlatok	58
9. Függelék	59
9.1 Fogalomjegyzék	59
9.2 Rövidítések	62
9.3 Ajánlott honlapok és olvasmányok	64
9.4 Gyakran Ismételt Kérdések (GYIK)	67
Hivatkozások	70

The EuroCivic Lab project
2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

Project Partners

universität
wien

Az európai polgári szerepvállalás kézikönyve

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem és 3 partneriskola együttműködésével

(Siauliai 'Saules' Primary School, Salesianos do Porto–Colégio, Torbali Atatürk Anadolu Lises)

1. Bevezetés

1.1 Célkitűzések és célcsoport

A kézikönyv célja, hogy a polgári szerepvállalást a működő, egészséges demokratikus társadalmak alapjaként erősítse. Arra törekszik, hogy az emberek – különösen a fiatalok – megértsék: a közéletben való részvétel, legyen szó szavazásról, helyi vitákhoz való csatlakozásról, önkéntességről vagy a közösség szolgálatáról, miként kapcsolja össze a személyes cselekvőképességet a közjával. A megosztott felelősségvállalás nyomán erősebb közösségek jönnek létre, amelyekben mindenki úgy érzi, hogy látják, meghallgatják, és van beleszólása a közös döntések alakulásába. A kézikönyv további célja, hogy bemutassa az egyéni cselekvéseknek valódi hatásuk lehet és mindez hozzájárulhat az intézményekbe vetett bizalom erősítéséhez, valamint ösztönözheti a tartalmas, érdemi részvételt.

A kézikönyv elsősorban azokhoz szól, akik az oktatásban alakítják a polgári környezet működését: pedagógusokhoz, intézményvezetőkhez és szakpolitikai döntéshozókhoz. A pedagógusok nem pusztán ismereteket közvetítenek: aktív, felelős polgári magatartás alapjait is formálják. Az intézményvezetők meghatározzák, milyen kultúrája lesz az iskolán belüli demokratikus részvételnek, és miként válnak az értékek megélt tapasztalattá. A döntéshozók pedig abban játszanak kulcsszerepet, hogy a polgári nevelés prioritást kap-e, vagy háttérbe szorul – hosszú távú következményekkel. Ha e meghatározó szereplők befektetnek a polgári tanulásba, a fiatalokat arra képessé teszik, hogy teljes értékűen vegyenek részt a közéletben – nemcsak saját országukban, hanem olyan szerepvállaló európai polgárokként is, akik értik és vállalják a közös felelősséget.

Az EU-s szövegkörnyezetben a *civic engagement* legpontosabb magyar megfelelője a polgári részvétel, mert a fogalom nemcsak a formális politikai részvételt (például választást), hanem a közösségi ügyekben való aktív jelenlétet is lefedi. A kifejezés jól illeszkedik az uniós polgárság logikájához, ahol a jogok gyakorlása a részvételi csatornák használatával (például petíció, konzultáció, európai polgári kezdeményezés) és a helyi közösségi cselekvéssel együtt értelmezhető. A „polgári részvétel” hangsúlyozza, hogy a közjó alakítása nem kizárólag intézményi térben történik, hanem az iskolában, a civil szférában és a mindennapi döntésekben is. Oktatási kontextusban ezért egyszerre jelöl demokratikus kompetenciát, részvételi gyakorlatot és felelős közösségi attitűdöt.

1.2 Kapcsolódás az európai uniós és globális környezethez

Az Erasmus+ és az Európai Szolidaritási Testület olyan lehetőségeket kínál a diákoknak és a fiataloknak Európa-szerte, amelyek révén a saját országuk határain túl is bekapcsolódhatnak a közéletbe. A programok többek egyszerű utazásnál: valós együttműködésre épülő társadalmi, környezeti és oktatási projektekben való részvételt jelentenek, amelyek helyi szükségletekre reagálnak, miközben európai értékekre támaszkodnak. A fiatalok a részvétel során megtapasztalják, hogyan működik a szolidaritás és a részvétel a gyakorlatban – önkéntességen, ifjúsági cseréken vagy közös iskolai kezdeményezéseken keresztül. Az ilyen programokban aktív iskolák kézzelfoghatóvá teszik, hogy a polgárság nem szorul be a nemzeti keretek közé.

A globális polgárságra nevelés a fentiekhez egy további réteget ad. Segít abban, hogy a fiatalok a szerepüket tágabb összefüggésben lássák, egy olyan világban, ahol különböző kultúrák, meggyőződések és életutak találkoznak. A megközelítés arra ösztönöz, hogy a tanulók a méltányosság, az emberi méltóság és az együttműködés kérdéseire reflektáljanak úgy, hogy tiszteletben tartják a különbségeket, miközben felismerik a közös felelősségvállalás jelentőségét. Amikor a diákok megtanulnak figyelmesen meghallgatni másokat, értelmes kérdéseket feltenni és határokon átívelően együtt dolgozni, világosabban érzékelik, hogy a cselekvéseiknek súlya van – helyben, európai szinten és globálisan is.

A pedagógusok a tanórai feladatokat és az iskolai projekteket ezekhez a tágabb keretekhez is hozzákapcsolhatják. Legyen szó helyi szemétszedésről, digitális jogokról szóló vitáról vagy egy migráció témáját feldolgozó iskolai fórumról, rendszerint található olyan kapcsolódási pont, amely az EU Ifjúsági Stratégiájához vagy a Fenntartható Fejlődési Célokhoz (SDG-khez) illeszthető. A kapcsolódás mélységet és értelmezési keretet ad: a diákok számára láthatóvá válik, hogy az iskolában végzett tevékenység egy szélesebb párbeszéd része, amely Európán túl is értelmezhető.

1.3 A kézikönyv szerkezete

A kézikönyv felépítése lépésről lépésre vezeti végig a pedagógusokat, intézményvezetőket és szakpolitikai döntéshozókat az alapfogalmaktól a tantermi és közösségi szintű gyakorlatig. A bevezetés ismerteti a célkitűzéseket és a célcsoportot, valamint bemutatja, miként kapcsolja össze a polgári szerepvállalás a személyes cselekvőképességet a közösségi jólléttel, mindezt tágabb európai és globális összefüggésbe helyezve. A 2. fejezet világos tanulási célokat fogalmaz meg, és rögzíti azokat az alapkompenciákat, amelyeket a diákoknak fejleszteniük kell – például a kommunikációt, az etikai mérlegelést, valamint annak képességét, hogy a helyi cselekvéseket uniós léptékű kérdésekhez tudják kapcsolni. A 3. fejezet a polgári szerepvállalás fogalmi alapjait járja körül: tárgyalja történeti gyökereit, társadalmi jelentőségét és gyakorlati hasznát, továbbá iskolai példákat és olyan digitális együttműködési eszközöket is bemutat, amelyek támogatják a részvételre épülő, határokon átívelő tanulást.

A 4. fejezet azt vizsgálja, miként lehet az iskolán belül és azon túl is együttműködéseket és szövetségeket építeni digitális és határokon átnyúló kooperáció révén, az elérhető uniós platformok és partnerségek felhasználásával. Az 5. fejezet a polgári szerepvállalás iskolai mindennapokba való beágyazására összpontosít, és bemutatja, hogyan erősítik a hosszú távú projektek és partnerségek a demokratikus gyakorlatokat, valamint az európai valahová tartozás élményét. A 6. fejezet módszertani támogatást nyújt: tanítási stratégiákat, digitális eszközöket és kreatív megközelítéseket kínál ahhoz, hogy a polgári szerepvállalás tartalmassá

és mindenki számára hozzáférhetővé váljon. Külön kitér arra is, miként követhető a tanulói fejlődés reflexió, társértékelés és kompetenciaalapú feladatok segítségével.

A záró fejezetek (7–9.) összegzik a főbb megállapításokat, irányított reflexiós kérdéseket, gyakorlati tantermi alkalmazásokat, valamint önellenőrző és tudásalapú feladatsorokat kínálnak a diákok és a pedagógusok támogatására. A mellékletben fogalomtár, rövidítésjegyzék, további ajánlott olvasmányok és GYIK található a könnyebb tájékozódás érdekében.

2. Célkitűzések és tanulási eredmények

2.1 Tanulási célok

A kézikönyv tanulási céljai összhangban állnak az Európai Unió polgári szerepvállalással kapcsolatos szakpolitikai törekvéseinek alapgondolataival. A tanulók azt vizsgálják, hogyan kapcsolódhatnak be a polgárok aktívan a közéletbe, kiindulópontként a helyi demokráciát állítva a középpontba, ahol a közösségi döntésekben való részvétel – például lakossági fórumokon, részvételi költségvetésen vagy konzultációkon keresztül – meghatározó szerepet kap. Világossá válik számukra, hogy a polgári részvétel jóval túlmutat a szavazáson: ide tartozik az önkéntesség, a kampánytevékenység, a szervezetekhez való csatlakozás, valamint a digitális platformok használata is a változások befolyásolására. A kézikönyv kitér a decentralizált együttműködés szerepére is, bemutatva, miként tudnak iskolák, helyi önkormányzatok, civil szervezetek és magánszemélyek együtt dolgozni a befogadóbb és rugalmasabban reagáló kormányzás érdekében. A célok középpontjában a társadalmi felelősségvállalás áll: annak felismerése, hogy a polgári cselekvést nemcsak egyéni érdekek, hanem a szolidaritás és a közös értékek melletti elköteleződés is motiválja.

A polgári szerepvállalás ilyen formájának támogatásához több alapvető pillérre van szükség. A polgári infrastruktúra magában foglalja azokat a tereket, intézményeket és eszközöket, amelyek lehetővé teszik a részvételt – például közösségi házakat, iskolai

fórumokat vagy ifjúsági platformokat. A polgári műveltség azokat az ismereteket és készségeket jelenti, amelyek segítenek megérteni a jogokat, az intézményeket és azt, miként lehet hatékonyan bekapcsolódni a demokratikus közéletbe. A polgári tőke pedig a bizalmat, a kapcsolati hálókat és a hozzájárulás belső motivációját foglalja magában. E tényezők nélkül a részvétel gyakran egyenlőtlen marad, vagy legfeljebb szimbolikus jellegű. A felismerés nyomán az EU a polgári szerepvállalást szélesebb szakpolitikai keretekbe illeszti. A kohéziós politika például a befogadó fejlődést támogatja azzal, hogy ösztönzi a helyi részvételt a regionális beruházások alakításában, míg az Európai Szociális Jogok Pillére az aktív polgárságot az oktatáshoz, a munkához és a szociális védelemhez való méltányos hozzáféréssel kapcsolja össze.

A pedagógusoknak különleges lehetőségük van arra, hogy a fenti fogalmak kézzelfoghatóvá váljanak. Amikor megismertetik a tanulókat azzal, hogyan működik a helyi önkormányzat, vagy egy civil szervezettel együttműködésben projektet terveznek velük, egyszerre építik a polgári műveltséget és a részvétel intézményi–szervezeti feltételeit. Az osztályterem közben olyan térré válhat, ahol a polgári tőke is gyarapodik: vitákon, közös felelősségvállaláson és valós társadalmi kérdésekkel való találkozáson keresztül. A munka nemcsak a diákok személyes fejlődését támogatja, hanem a demokratikus kultúrát is erősíti. A fiatalok így felkészülnek arra, hogy egy tágabb európai közösség részeként gondoljanak magukra, olyan jogokkal és felelőségekkel, amelyek túlnyúlnak az osztálytermen és országhatárokon átívelően is értelmezhetők. (Civic Engagement in future European Universities Campuses, 2023).

2.2 Kulcskompetenciák

A polgári szerepvállalás több annál, mint hogy „teszünk valamit”: olyan kompetenciákra épül, amelyek meghatározzák, miként értelmezzük a közösséget, hogyan kapcsolódunk másokhoz, és milyen módon tudunk hatást gyakorolni a környezetünkre. Ide tartoznak a kommunikációs, együttműködési és érdekképviselési készségek. A diákoknak meg kell tanulniuk világosan megfogalmazni a véleményüket, figyelmesen meghallgatni másokat, és olyan párbeszédet

folytatni, amelyben a nézetkülönbségek kezelése tisztelettel történik. A közös problémamegoldás és a közösségi kezdeményezések kialakítása erősíti a bizalmat és az elszámoltathatóságot. Az érdekképviselő pedig azt jelenti, hogy a tanulók kiállnak a közös ügyek mellett, és konkrét változtatási javaslatokat fogalmaznak meg – akár az osztályteremben, akár a helyi döntéshozatal szintjén. A készségek együtt abban segítik a fiatalokat, hogy a közéletben ne pusztán szemlélők, hanem aktív szereplők legyenek.

A kompetenciák több dimenzióból épülnek fel: kognitív elemekből (ismeretek és készségek) és affektív elemekből (attitűdök és értékek). A magas szintű állampolgári kompetencia a területek kiegyensúlyozott fejlődésén alapul. A demokratikus intézmények működésének ismerete például önmagában nem elegendő, ha nem társul hozzá a készség és a hajlandóság arra, hogy az egyén olyan elvek mentén cselekedjen, mint az igazságosság, a fenntarthatóság vagy az emberi méltóság tisztelete.

Az állampolgári kompetencia különböző összetevőit egyesítő összetett mutató áttekintést adhat arról, mennyire készítik fel az országok a tanulókat a közéletben való részvételre. Az ilyen indikátorok hasznosak a fejlődés nyomon követésében és a szakpolitikai célok kijelölésében, ugyanakkor érdemes őket részletes kutatásokkal együtt alkalmazni, amelyek feltárják, milyen módon és miért alakulnak eltérően a kompetenciák különböző társadalmi és intézményi kontextusokban. A pedagógusok a tevékenységek tervezésekor tudatosan reflektálhatnak ezekre a dimenziókra, és olyan tanulási helyzeteket alakíthatnak ki, amelyekben a diákok nemcsak a megértésben, hanem az elköteleződésben is fejlődnek.

Egy további kulcskompetencia annak felismerése, hogyan kapcsolódik a helyi cselekvés a tágabb európai ügyekhez. Amikor a diákok egy iskolai kezdeményezést a Fenntartható Fejlődési Célokhoz (SDG-khez) kötnek, vagy a klímaigazságosság kérdését az Európai Zöld Megállapodás szakpolitikai összefüggésében gondolják végig, a „léptékek közötti” gondolkodást gyakorolják. Mindez segít megérteni, hogy az uniós polgárság többre tegező: helyben lehet cselekedni, miközben az ember egy kontinensnyi közös párbeszéd része. Az ilyen kapcsolódási pontok láthatóvá tétele erősíti az európai közösséghez tartozás élményét.

A polgári szerepvállalás így nem csupán helyi kötelességként jelenik meg, hanem közös európai vállalkozásként is (Hoskins, 2008).

The EuroCivic Lab project
2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

Project Partners
universität
wien

3. Polgári szerepvállalás

3.1 Elméleti keretek

A közéletet nemcsak az intézmények formálják, hanem azok a mindennapi egyéni cselekvések is, amelyekkel az emberek hozzájárulnak közösségeik működéséhez, hangot adnak problémáiknak, vagy változást kezdeményeznek. Ezek a cselekvések – legyenek formálisak vagy informálisak, helyiek vagy határokon átnyúlók – fakadhatnak a problémamegoldás igényéből, értékek védelméből, vagy olyan kapcsolatok építéséből, amelyek az érintettek számára jelentőséggel bírnak. Hosszú gondolkodástörténeti hagyományba ágyazódnak, amely azt vizsgálja, mit jelent egy politikai közösség tagjának lenni.

Az ókortól kezdve a gondolkodók újra és újra rákérdeztek arra, milyen szerepe és milyen lehetősége van a polgároknak saját társadalmuk alakításában. Platón a Kritón című dialógusban Szókratésznek az athéni törvényekhez való hűségét egyfajta erkölcsi kötelességként ábrázolja. A Politeia lapjain ugyanakkor kételyek fogalmazódnak meg a demokratikus részvétellel szemben: Platón inkább azok uralmát részesíti előnyben, akik kiemelkedő tudással rendelkeznek – a filozófus-királyokét. Arisztotelész ezzel szemben a polisz közösségét olyan polgárok társulásának tekintette, akik osztoznak a tanácskozásban és az ítéletalkotásban. A Politikában a polgári részvétel a népgyűléseken való szolgálatot, a bírósági eljárásokban való részvételt és a város védelmében való fegyverviselést is magában foglalta. Ezek a cselekvések nem pusztán politikai aktusok voltak, hanem az erkölcsi formálódás és a megosztott felelősségvállalás részei – még ha Arisztotelész felfogása sokakat kizárt is, köztük a nőket, a rabszolgákat és az idegeneket. (Levine, 2022).

A részvétel kérdése – kik vegyenek részt, és miért – a modern korban is vita tárgya maradt. A polgári republikanizmushoz kötődő gondolkodók mellett érveltek, hogy a közéletben való részvétel az igazságos és kiteljesedett emberi élet szükséges része. A polgár

ebben a felfogásban nem passzív alany, hanem a közjó aktív alakítója; a szemlélet ezért több nevelést, jobb intézményeket és erősebb részvételi lehetőségeket sürget.

Ezzel szemben áll a klasszikus liberális hagyomány, amely Locke-ig és Madisonig vezethető vissza. Itt nem az „ideális polgár” kiművelése a cél, hanem a szabadság védelme az államhatalom korlátozásán és az eljárási igazságosság biztosításán keresztül. A részvétel csupán egy lehetséges út a sok közül: nem kötelesség, és nem is az értékesség mércéje. A polgárság „jobbítására” irányuló törekvéseket a hagyomány gyakran gyanakvással szemléli – részben azért, mert korlátozhatják a szabadságot, részben pedig azért, mert eredményességük eleve kétséges. (Levine, 2022).

Jürgen Habermas munkássága különösen nagy hatással volt arra, hogy a figyelem a demokratikus legitimitás feltételeire irányuljon. A deliberatív demokrácia elméletében a döntések akkor tekinthetők legitimnek, ha szabad és egyenlő résztvevők ésszerű, érvekre épülő vitájából születnek. Ehhez elengedhetetlen a működő nyilvánosság: egy nyitott tér, ahol az emberek kényszertől mentesen beszélhetnek a közös ügyekről. Habermas egy másik fontos átalakulásra is rámutatott a demokratikus dinamika terén: az ipari korszak „rég” társadalmi mozgalmi – amelyek a társadalmi osztályok köré szerveződtek, és az újraelosztás kérdéseire összpontosítottak – fokozatosan átadták a helyüket az „új” társadalmi mozgalmaknak, amelyek az identitás, a környezeti problémák és az életminőség témáit állították a középpontba. (Morrow, 2022). Az olyan ügyek, mint a nemek közötti egyenlőség, a faji igazságosság és az ökológiai fenntarthatóság mindinkább előtérbe kerültek a hagyományos gazdasági követelésekkel szemben.

Habermas nem szorítkozott elméleti munkára. Gyakran emlegetik a bevonódó, cselekvő közéleti értelmiségi példajaként – olyan szereplőként, aki abban a nyilvánosságban is jelen van és hat, amelynek működését elméletileg leírta. Esszéi, interjúi és közéleti megszólalások révén bekapcsolódott a német demokráciáról, Európa jövőjéről és a globális igazságosságról szóló vitákba. Példája arra is rávilágít, hogy a polgári szerepvállalás nem merül

ki a kollektív cselekvésben vagy az intézményi részvételben: a közös megértést formáló kritikai gondolkodás és nyilvános kommunikáció ugyanúgy a lényegéhez tartozik (Verovšek, 2021).

A tágabb megközelítés Elinor Ostrom munkásságához is kapcsolódik, aki azt vizsgálta, miként tudnak a világ különböző közösségei közösen használt erőforrásokat kezelni anélkül, hogy kizárólag állami struktúrákra támaszkodnának. Empirikus kutatásai azt mutatták, hogy helyi csoportok képesek tartós, szabályokra épülő együttműködési formákat kialakítani. A következtetés egyértelmű: a polgári cselekvés nem szűkíthető le a szavazásra vagy a tiltakozásra, mert gyakran a mindennapi élet szervezésében és a közös ügyek gyakorlati irányításában valósul meg. (Levine, 2022).

A fenti gondolatok kibontakozásával párhuzamosan a kutatók azt is vizsgálták, vajon csökkenőben van-e a közéleti részvétel. Robert Putnam *Bowling Alone* (2000) című munkájában amellet érvelt, hogy a hagyományos társulási formák – a szomszédsági klubok, sportkörök, önkéntes csoportok – meggyengültek, különösen az Egyesült Államokban. Putnam a társadalmi tőke fogalmával írta le azokat a kapcsolati hálókat és a bizalmat, amelyek az együttműködést lehetővé teszik. Az ilyen kötések hiányában a társadalmak könnyebben széttöredeznek, és a demokratikus „szokások”, a részvételi mintázatok is erodálódhatnak (Putnam, 2011).

Mások arra hívták fel a figyelmet, hogy új aktivizmus- és részvételi formák jelentek meg, különösen az online térben. Ezek gyakran nélkülözik a tartósságot vagy a formális szervezeti kereteket, mégis új szerveződési módokat tükröznek: digitális petíciók, „villám” demonstrációk és tematikus kampányok révén. Verba, Schlozman és Brady (1995) kutatásai a politikai cselekvés lehetőségének társadalmi feltételeire irányították a figyelmet. Eredményeik szerint az erőforrásokhoz való hozzáférés – különösen az oktatás és a jövedelem – jelentősen befolyásolja, hogy az emberek képesek-e szerveződni, hatást gyakorolni a szakpolitikákra, vagy egyáltalán hallathatják-e a hangjukat. A „polgári szerepvállalás” definíciói nem rögzítettek. Egyes megközelítések az intézményes politikára helyezik a hangsúlyt, mások

inkább az informális együttműködésre és a közösségi kezdeményezésekre. Kapcsolódó fogalmak a civil társadalom, a közösségi munka (public work), a közjavak/közös erőforrások világa (commons) és a deliberáció. Különböznek egymástól, ugyanakkor mindegyik azt emeli ki, mennyire fontos a közös cselekvés a nyilvánosságban: mindaz, amit az emberek együtt tesznek – a család és a piac szféráján túl –, hogy alakítsák a saját világukat. A részvételi mintázatok országonként eltérnek. Sok helyen az iskolázottság és a vagyon növeli a közéleti bevonódás valószínűségét, mégsem tekinthető ez általános törvénynek. Az Egyesült Államokban az afroamerikai közösségek gyakran erős polgári hagyományokat tartottak fenn egyházi hálózatokra és helyi szerveződésre támaszkodva, még strukturális egyenlőtlenségek közepette is. Indiában és Brazíliában pedig olyan intézményi reformok, mint a részvételi költségvetés vagy a falusi tanácsok rendszere, támogatták a marginalizált csoportok lehetőségeit arra, hogy érdemben beleszóljanak a kormányzás (Levine, 2022).

Az iskolarendszerek is meghatározó szerepet játszanak. A korábbi kutatások gyakran szkeptikusak voltak azzal kapcsolatban, hogy az állampolgári nevelés képes-e érdemben befolyásolni a viselkedést. Újabb eredmények szerint viszont bizonyos oktatási megközelítések – például a projektalapú tanulás, a közösségi szolgálat és a diákönkormányzati részvétel – tartós állampolgári tudást és motivációt tudnak kialakítani. A hatás különösen akkor erős, ha a tanulókat nem passzív befogadóként, hanem a közös tanulási és döntési folyamatok aktív résztvevőiként kezelik (Levine, 2022).

A közös ügyekben való részvételnek meghatározó szerepe van abban, hogy a mindennapi gyakorlat megerősítse az európai integrációt meghatározó értékeket. A demokrácia nemcsak intézményeken múlik, hanem olyan embereken is, akik részt vesznek a kollektív döntések alakításában. Az egyenlőség akkor erősödik, ha a részvétel a társadalom sokféleségét is tükrözi, és egyetlen csoport hangja sem marad kívül. A szolidaritás akkor válik valósággá, amikor egyének és közösségek társadalmi, kulturális és nemzeti határokon át együtt cselekednek közös célokért. Az EU szerződéseibe beépült értékek a hétköznapi

gyakorlatok révén vernek gyökeret – szavazás, párbeszéd, önkéntesség, érdekképviselés –, amelyek az elvont vállalásokat társadalmi szokásokká alakítják. Legyen a cselekvés helyi vagy határokon átnyúló, a közös részvétel bizalmat, társadalmi kohéziót és megosztott felelősségérzetet épít. Amikor az iskolák támogatják a polgári szerepvállalás ilyen formáit, a fiatal európaiakat nemcsak a jogaik megértésére készítik fel, hanem arra is, hogy magabiztosan és felelősen éljenek velük.

A polgári szerepvállalás gyökereinek és alakulásának megértése segít a tanulóknak abban, hogy saját tapasztalataikat tágabb összefüggésbe helyezték. Az állampolgárságról szóló elméletek nem pusztán absztrakciók: fogalmi eszközöket adnak a hatalom, a felelősség és a cselekvési lehetőségek átgondolásához. Ha a diákok átlátják, miként értelmezték és gyakorolták a részvételt különböző korokban, felkészültebben tudnak cselekedni – nemcsak majdani választópolgárként, hanem tájékozott és felelősen gondolkodó társadalmi szereplőként is.

3.2 A polgári szerepvállalás előnyei

A közös döntéshozatalban való részvétel érdemi hatással van az egyénekre és a társadalom egészére is. A részvétel során a tanulók olyan tudást, értékeket és képességeket sajátítanak el, amelyek a demokratikus együttéléshez elengedhetetlenek. Erősíti az önbizalmat, a cselekvőképesség érzését és a megosztott felelősségvállalás tudatát. Mindezzel párhuzamosan hozzájárul a közpolitikai döntések nagyobb legitimitásához, befogadóbb jellegéhez és eredményességéhez is – különösen akkor, ha a részvételi folyamatokat átgondoltan tervezik meg, és a bevonás mértéke arányban áll a tárgyalt ügy jelentőségével (OECD, 2022).

Egyéni szinten a polgári szerepvállalás erősítheti a vezetői készségeket, az empátiát és az önhatékonyág érzését. Véleményük megfogalmazásával, kezdeményezéssel vagy másokkal való együttműködéssel a fiatalok és a felnőttek egyaránt megtapasztalják a demokrácia gyakorlati működését. Az ilyen tapasztalatok kulcskompetenciákat építenek – a

figyelmes meghallgatást, a vitakultúrát, az érdekegyeztetést és a döntéshozatalt –, amelyek az osztálytermen vagy a tárgyalótermen túl is hasznosíthatók. A részvétel mélyebb kötődést és felelősségérzetet is kialakít, mert az egyén felismeri, hogy a cselekedetei képesek alakítani a közéletet. Mindez igaz a mindennapi részvételi formákra éppúgy, mint a formális csatornákra, például a szavazásra, a diákönkormányzatra vagy a polgári gyűlésekre.

A tágabb társadalmi hatások legalább ennyire jelentősek. A rendszeres, érdemi polgári szerepvállalás erősíti a társadalmi kohéziót és növeli a bizalmat. Azok a közintézmények, amelyek érzékenyen reagálnak az emberek problémáira, nagyobb eséllyel jelennek meg legitimként a közvélemény szemében. Azok a közösségek pedig, ahol a lakók együtt dolgoznak projekteken, önkénteskednek, vagy részt vesznek a közös döntéshozatalban, általában ellenállóbbak, és felkészültebben kezelik a konfliktusokat. Különösen fontos a különbségeket áthidaló részvétel – életkor, jövedelem, etnikai háttér vagy politikai meggyőződés mentén –, mert elősegíti a kölcsönös megértést, és mérsékli a polarizációt. A pozitív hatások akkor válnak a leginkább láthatóvá, ha aktívan bevonják azokat is, akiknek a hangja gyakran kevésbé érvényesül: a csekély érdekérvényesítő lehetőségekkel rendelkezőket, a marginalizált helyzetű csoportok tagjait, vagy azokat, akik alacsony politikai cselekvőképességet élnek meg.

A befogadó részvételi folyamatok átgondolt tervezést és valódi elköteleződést igényelnek a sokféleség iránt. Számos akadály – például időhiány, nehezen hozzáférhető információk, bonyolult eljárások vagy az intézmények iránti bizalmatlanság – sokakat távol tarthat a bekapcsolódástól. Az akadályok csökkentése ezért alapvető feladat. Az iskoláknak, a közintézményeknek és a civil társadalom szereplőinek hozzáférhető, átlátható és befogadó részvételi csatornákat kell kialakítaniuk. Mindez nemcsak a klasszikus eszközöket jelenti – például konzultációkat és fórumokat –, hanem olyan új tereket is, amelyek a kezdeményezésre vagy a visszacsatolásra épülő részvételt támogatják: például fiatalok által vezetett kampányokat, részvételi költségvetést, vagy a közszolgáltatások polgári monitorozását.

A részvétel nem „egy kaptafára” működik. Az OECD több részvételi típust különít el, amelyek eltérő erősségekkel rendelkeznek. A tájékoztatáson alapuló részvétel azt szolgálja,

hogy a polgárok megismerjék a készülő szakpolitikákat és döntéseket. A döntéshozatali részvétel – például polgári gyűlések vagy népszavazások formájában – közvetlen beleszólást ad az eredmények alakításába. A tervezési részvétel a szakpolitikaalkotás korai szakaszába vonja be a lakosságot, míg a kezdeményező részvétel az alulról jövő, közösségi tagok által indított cselekvéseket emeli ki. Az értékelő részvétel – amely ritkán kap elég hangsúlyt – teret ad annak megvizsgálására, mennyire váltotta be a szakpolitika a hozzá fűzött ígéreteket. A felsorolt formák eltérő módon, mégis egy irányba hatnak: hozzájárulnak a jobb kormányzáshoz (OECD, Exploring new frontiers of citizen participation in the policy cycle, 2024).

A részvétel javítja a szakpolitikák minőségét. A polgárok a megélt tapasztalataikat és a helyi összefüggések ismeretét hozzák be, ami gazdagíthatja a bizonyítékokon alapuló döntéshozatal hátterét. A „mindennapi” szakpolitikai területeken – például a helyi közlekedésben vagy az oktatástervezésben – az érintettek bevonása segít pontosítani a döntéseket, és előre jelezni a várható következményeket. A bonyolultabb, értékválasztásokra épülő „alapvető” szakpolitikák esetében – például alkotmányos reform, választási rendszer kialakítása vagy klímapolitika – a részvétel a legitimitást erősíti. Ha az emberek megértik a kérdés tétjét, vitáznak róla, és részt vesznek a nehéz kompromisszumok közös mérlegelésében, a megszülető döntések nagyobb eséllyel válnak elfogadottá, akár tartós nézetkülönbségek mellett is (OECD, Exploring new frontiers of citizen participation in the policy cycle, 2024). Az időzítés döntő: a korai, visszatérő bevonás – nem pedig a késői, utolsó pillanatos konzultáció – több bizalmat és kézzelfoghatóbb hatást eredményez.

Franciaországban erre jó példa a Nemzeti Közviták Bizottsága (National Commission for Public Debate), amely a nagyobb környezeti beruházások előkészítésében intézményes keretet adott a lakossági és érintetti vélemények megjelenésének. A folyamat tájékoztató kampányokra, nyílt meghallgatásokra és független felügyeletre épül, így a helyi lakosok és az érintett szereplők már a tervezési szakaszban hozzájárulhatnak a döntések alakításához, még azok véglegesítése előtt. Hasonlóan szemléletes a részvételi költségvetés gyakorlata, amely

ma már Európa számos térségében elterjedt. Ilyenkor a közösségek a helyi költségvetés egy részének felhasználásáról döntenek: projektjavaslatokat tesznek, majd szavazással választják ki a megvalósítandó kezdeményezéseket – például zöldfelületek kialakítását vagy helyi fesztiválok megszervezését. Az ilyen programok valós igényekre reagálnak, miközben erősítik a polgári tudatosságot és a közintézményekbe vetett bizalmat.

A Helsinki-példa: egy sikertörténet

Helsinki részvételi költségvetési kezdeményezése, az OmaStadi jól mutatja, hogy a polgári szerepvállalás kézzelfogható, befogadó és fenntartható eredményeket is hozhat. A program keretében a lakosok javaslatot tehetnek városi finanszírozású projektekre, majd szavazással dönthetnek a megvalósításról. Az egyik kezdeményezés a körforgásos gazdasághoz kapcsolódott: a polgári javaslatok alapján az iskolák új szelektív hulladékgyűjtő edényeket kaptak. További eredményként létrejött egy mobilalkalmazás, amely a javak és szolgáltatások megosztását segíti, valamint közösségi terek is kialakultak, ahol háztartási eszközöket – például magasnyomású mosót – lehet kölcsönözni.

Az OmaStadi külön értéke a befogadás iránti következetes elköteleződés. Helsinki több nyelven biztosított szavazási és tájékoztató anyagokat, együttműködött bevándorlókat segítő szervezetekkel, és arra is figyelt, hogy a digitális és az offline részvételi formák egyaránt könnyen hozzáférhetőek legyenek. A megközelítés szélesebb társadalmi csoportok részvételét ösztönözte, és erősítette a közös felelősségvállalás élményét. Az OmaStadi sikere azt igazolja, hogy átgondolt tervezéssel a városok tartós közértéket teremthetnek, miközben mélyítik a bizalmat és a demokratikus részvételt. (The power of citizen participation in circular economy: opportunities, benefits, and challenges, 2025).

Az ilyen gyakorlatok összhangban állnak az Európai Unió azon törekvésével, hogy elmélyítse a részvételi demokráciát. Az uniós intézmények és a tagállamok egyaránt felismerték a polgári szerepvállalás eszközértékét (instrumental value) és önértékét (intrinsic value). Eszközértételemben javítja a szakpolitikák hatékonyságát, társadalmi elfogadottságát és

fenntarthatóságát. Önértéke abban áll, hogy erősíti az egyének és közösségek polgári és demokratikus képességeit, és ezzel megszilárdítja a társadalom demokratikus szövetét. Mindez különösen fontos azokban az időszakokban, amikor erősödik a közbizalmatlanság, és terjed a politikai kiábrándulás. Ha a polgárok érdemi szerepet kapnak az őket érintő döntések alakításában, az hozzájárulhat a demokratikus fáradtság mérsékléséhez és a társadalmi ellenállóképesség növeléséhez.

A részvétel a horizontális prioritások előmozdításában is szerepet játszik, így például a klímaátmenetben, a digitális átalakulásban és a körforgásos gazdaság fejlesztésében. Ezen az összetett területeken a szakpolitikák nem lehetnek sikeresek a társadalmi együttműködés nélkül. A részvétel segít abban, hogy a tervek jobban igazodjanak a megélt tapasztalatokhoz, különösen a sérülékeny csoportok esetében. Teret nyit az innovációnak, erősíti a szakpolitikai legitimitást, és viselkedésváltozást is ösztönözhet – legyen szó energiahasználatról, mobilitásról vagy fogyasztási szokásokról.

A polgári szerepvállalás azonban nem merül ki a szakpolitikai „visszajelzésben”. Értékeket, identitásokat és kapcsolatokat is formál. A részvétel megtanít tisztelettel vitatkozni, különbségeken át együttműködni, és közösen alakítani a jövőképeket. A diákok és a fiatalok számára mindez nem elvont készségeket jelent, hanem az élethosszig tartó tanulás és a demokratikus közélet alapjait. Azok az iskolák és ifjúsági programok, amelyek a részvételt támogatják: diákszékekkel, társadalmi akcióprojektekkel vagy együttműködésre épülő döntéshozatallal, hozzájárulnak az európai polgárok következő nemzedékének felkészítéséhez (Baeck, 2025).

3.3 A polgári szerepvállalás megvalósítása az iskolai nevelésben

Ahhoz, hogy a diákok felkészüljenek a demokratikus közéletben való érdemi részvételre, az oktatásnak túl kell lépnie az intézményekről szóló tények megtanításán. Az iskoláknak olyan környezetté kell válniuk, ahol a polgári részvétel egyszerre tananyag és gyakorlat: a fiatalok nemcsak tanulnak a polgárságról, hanem közvetlen tapasztalatot is szereznek róla. Ha a

polgári tanulás átszövi az iskola mindennapjait, megerősíti a demokratikus értékeket, támogatja a befogadást, és fejleszti a 21. századhoz szükséges alapvető készségeket.

Az állampolgári nevelés középpontjában három, egymástól elválaszthatatlan terület áll, amelyek meghatározzák, miként értik meg a fiatalok a demokratikus társadalmak működését, és hogyan cselekszenek bennük:

- Állampolgári ismeretek és készségek: a politikai rendszerek, ideológiák, jogok és felelősségek megértése. Ide tartozik annak megtanulása, hogyan működnek a kormányzatok, miként alakultak a demokratikus intézmények, és milyen történeti alapokra épül a civil társadalom.
- Állampolgári értékek és attitűdök: annak képessége, hogy a tanulók tiszteletteljes párbeszédet folytassanak, kiálljanak a véleménynyilvánítás szabadsága mellett, és elismerjék a különböző nézőpontok legitimitását.
- Állampolgári viselkedés: akkor jelenik meg, amikor a diákok rendelkeznek a közéleti részvételhez szükséges cselekvőképességgel és önbizalommal – hogy szavazzanak, önkénteskedjenek, részt vegyenek a közösségi életben, és kezdeményezően szerveződjenek.

A magas színvonalú állampolgári tanulás mindhárom területre kiterjed – tudatosan megtervezett, részvételre építő módszerekkel, amelyek a tantervi tartalmat cselekvéssel kapcsolják össze (Winthrop, 2020). A pedagógusok olyan feladatokat tervezhetnek, amelyek osztálytermi keretek között fejlesztik a szükséges készségeket, miközben aktív, befogadó és értékalapú tanulást támogatnak. Példaként:

- „Osztályalkotmány” készítése – A diákok demokratikus elvek alapján magatartási kódexet dolgoznak ki, majd összevetik azt a nemzeti és uniós alkotmányos jogokkal.

- „Polgárinterjú” projekt – A tanulók családtagokat vagy a helyi közösség szereplőit kérdezik meg arról, mit gondolnak a polgárságról, a demokráciáról vagy az identitásról.
- Bekapcsolódás az iskolai döntéshozatalba – A diákok valós vagy szimulált iskolai testületek munkájában vesznek részt, hozzászólnak az iskolai szabályok alakításához, vagy megfigyelőként jelen vannak vezetői egyeztetéseken.

A diákok által kezdeményezett programok valódi lehetőséget teremtenek arra, hogy a fiatalok a helyi önkormányzatokkal és a civil társadalom szereplőivel folytatott szervezett együttműködésen keresztül fejlesszék az önszerveződéshez, a tárgyaláshoz és a vezetéshez kapcsolódó készségeiket. Több EU-tagállamban az ifjúsági tanácsok és a részvételi költségvetési programok lehetővé teszik, hogy a diákok önkormányzati szervekkel és civil szervezetekkel partnerségben projektötleteket dolgozzanak ki, majd a megvalósításban is szerepet vállaljanak. Az Európai Bizottság megközelítése szerint az ilyen kezdeményezések abban segítik a fiatalokat, hogy közvetlen tapasztalatot szerezzenek a demokratikus folyamatokról: a napirendformálástól az érdekképviselőten át a konszenzusépítésig. Az OECD jelentései hasonlóan a fiatalok polgári cselekvésének jelentőségét emelik ki, és rámutatnak: a közintézményekkel való együttműködés erősíti a diákok önbizalmát, polgári identitását, valamint azt a képességét, hogy a saját közösségükben érdemben hatni tudjanak a döntésekre (Borhan, 2025).

Helyi civil szervezetekkel partnerségben a diákok olyan gyakorlati közösségi szolgálatba kapcsolódhatnak be, amely a tantermi tanulást közvetlen társadalmi cselekvéssel köti össze. Jó példa egy önkéntes „parkmegújító nap” megszervezése: őshonos fák ültetése és zöldfelületek rendbetétele nemcsak a környezeti felelősségvállalást erősíti, hanem a csapatmunkát és a valahová tartozás élményét is. Hasonló hatású lehet egy helyi élelmiszerbankkal koordinált együttműködés is – adománygyűjtés és kiosztási alkalmak szervezésével –, amely az együttérzést és a társadalmi szolidaritást teszi kézzelfoghatóvá, miközben fejleszti a tervezési, logisztikai és szervezési készségeket. Az ilyen valós helyzetek

tudatos reflexióra is alkalmat adnak: a tanulók megbeszélhetik, hogyan kapcsolódik össze a közintézmények és a civil társadalom munkája az egyenlőtlenségek kezelésében – például az élelmiszerhez való hozzáférés vagy a zöld infrastruktúra terén. A megközelítés így a tanult elméletet a saját közösségükben megtapasztalható, kézzelfogható eredményekkel kapcsolja össze (Strategists, 2024).

3.4 Digitális és határokon átnyúló együttműködés

Az online platformok kulcsfontosságú eszközök a fiatalok határokon átnyúló részvételének erősítésében. Az EU Ifjúsági Stratégia (2019–2027) szellemében a fiatalokat arra ösztönzik, hogy érdemi polgári cselekvésen – a digitális részvételt is beleértve – keresztül bekapcsolódjanak (ENGAGE), kapcsolódjanak (CONNECT) és megerősödjének (EMPOWER). Ezek a pillérek a demokratikus élethez való befogadó hozzáférést támogatják, és azt célozzák, hogy minden fiatal rendelkezzen azokkal az erőforrásokkal, amelyekkel hozzájárulhat a társadalom alakításához.

A stratégia egyik kiemelt eleme az EU Ifjúsági Párbeszéd, amely szervezett digitális részvételi folyamatokat kínál, lehetővé téve, hogy a fiatalok nemzeti és európai szinten is hatást gyakoroljanak a szakpolitikai döntéshozatalra. Online konzultációk és viták során a diákok és ifjúsági szervezetek közösen dolgozták ki a 11 Európai Ifjúsági Célt, amelyek a befogadó társadalmakért, a klíma cselekvésért és a mindenki számára hozzáférhető részvételi lehetőségekért szállnak síkra.

Az iskolák úgy támogathatják a diákok bekapcsolódását ezekbe a folyamatokba, hogy használják az Európai Bizottság közéleti portálját (citizens.ec.europa.eu), ahol a tanulók elérhetik a nyilvános konzultációkat, követhetik a szakpolitikai frissítéseket, és tájékozódhatnak a fiatalok jogaihoz, a digitális kormányzáshoz és a fenntarthatósághoz kapcsolódó kezdeményezésekről. A pedagógusok irányíthatják a diákokat abban is, hogy osztályszintű válaszokat fogalmazzanak meg nyitott uniós konzultációkra, vagy a közzétett javaslatok alapján strukturált vitákat szimuláljanak.

Egy másik kiemelkedő eszköz az európai polgári kezdeményezés (citizens-initiative.europa.eu), az EU sajátos részvételi mechanizmusa, amely lehetővé teszi, hogy a polgárok jogalkotási javaslatot nyújtsanak be az Európai Bizottsághoz. Amennyiben egy kezdeményezés legalább hét uniós tagállamból összegyűjt egymillió, hitelesített digitális aláírást, a Bizottságnak érdemben reagálnia kell. A diákok megismerhetnek aktuális vagy korábbi kezdeményezéseket, kipróbálhatják egy petíció megfogalmazását szimulációs feladatként, vagy feltérképezhetik, miként működik a demokratikus képviselő országhatárokon át. Az ilyen gyakorlatok összekötik az állampolgári ismereteket a digitális viselkedéssel, miközben erősítik a cselekvőképesség élményét és az európai demokratikus térhez való tartozás érzését.

A közösségi média felelős használata a fiatalok számára hatékony eszköz lehet közösségek összekapcsolására, az aktív polgárság támogatására és a globális kapcsolódás erősítésére. A platformok megkönnyítik az információmegosztást, segítik a közösségi kötetlékek kialakítását és a polgári hálózatépítést, miközben teret adnak annak is, hogy a felhasználók közösen alakítsanak ki álláspontokat és megvitassák a közügyeket. Oktatási környezetben a közösségi média abban is támogatja a diákokat és az érintetteket, hogy megismerjék egymás érdeklődését és nézőpontjait, ami fontos alapot teremt a párbeszédhez és az együttműködéshez. A kutatók ugyanakkor figyelmeztetnek: ha ez a kölcsönös megismerési szakasz elmarad, az könnyen megghiúsíthatja a folyamatot, mert a hatékony részvételhez elengedhetetlen a közös kiindulópont és a bizalom.

Különböző érintettek – diákok, pedagógusok, civil szereplők és tisztségviselők – online kommunikációja ráadásul vitás helyzeteket is teremthet. Gyakran tudatos közvetítést és folyamatos reakciókészséget igényel a szervezők részéről, ideértve az oktatókat és a közintézményeket is, hogy a megszólalások tiszteletteljesek és érdemiek maradjanak. Irányított, tudatos használat mellett a diákok megtanulják ellenőrizni az információkat, megfelelő hangnemet tartani, és támogatni a befogadó digitális részvételt – ezáltal olyan

állampolgári attitűdök is erősödnek, mint az empátia, a méltányosság és a kölcsönös tisztelet (Lin, 2022).

A közösségközpontú digitális platformok az generációk és kultúrák közötti távolság csökkentésében is segíthetnek. Az Európa Tanács kutatásai szerint a közösségi média helyi csoportjaihoz hasonló közösségi médiumok felerősíthetik azokat a hangokat is, amelyek máskülönben kevésbé jutnak szóhoz: közös teret adnak a fiataloknak és az idősebbeknek a történetmesélésre, a vitára és a polgári szerepvállalásra. Az iskolák a felelős közösségimédia-használatot úgy tehetik kézzelfoghatóvá, hogy moderált online fórumokat hoznak létre tanórai deliberációhoz, partneriskolákkal közös kulturális csereprojekteket szerveznek, vagy diákok által vezetett kampányokat indítanak helyi ügyekben. Az ilyen kezdeményezések jól szemléltetik, hogy a tiszteletteljes online párbeszéd miként erősíti a közbizalmat, hogyan táplálja a részvételi értékeket, és miként támogatja a digitális szolidaritást az európai demokratikus elvek szellemében (Europe, 2022).

Az Európai Bizottság kiemeli az eTwinning kulcsszerepét abban, hogy az iskolai partnerségeken keresztül befogadó, demokratikus közösségek épüljenek. A kezdeményezés szakmai fejlődési lehetőségekkel és nemzeti támogató szolgáltatásokkal segíti a pedagógusokat, és erősíti azt a kapacitásukat, amellyel határokon átnyúló polgári projekteket tudnak szervezni. Azáltal, hogy a tanárok és a diákok közösen tervezhetik meg és értékelhetik a tevékenységeket, az eTwinning abban támogatja a fiatalokat, hogy aktív európai polgárokként tekintsenek magukra: ne csupán tanulóként, hanem egy több országon átívelő, közös nyilvánosság résztvevőiként. Az iskolák számára mindez olyan légkört teremt, amely a kölcsönös bizalomra és a megosztott felelősségvállalásra épül; egyszerre tükrözi az EU demokratikus értékeit és erősíti a közösségi kohéziót (Licht, Pateraki, & Scimeca, 2019).

4. Közösségi szövetségek erősítése és a digitális együttműködés fejlesztése

4.1 Online platformok és eszközök

A közösségi média, a digitális fórumok és az e-petíciók olyan csatornákat nyitnak a diákok számára, amelyek révén megfogalmazhatják aggályaikat, mozgósíthatják társaikat, és az osztálytermen túl is bekapcsolódhatnak a közéletbe. A pedagógusok irányíthatják a tanulókat uniós felületek felé, például az európai polgári kezdeményezéshez, ahol a polgárok szakpolitikai változtatásokat javasolhatnak az Európai Bizottságnak, vagy az EU Ifjúsági Párbeszédhez, amely online felméréseken keresztül teret ad a fiatalok szakpolitikai visszajelzéseinek. A tájékozott részvételhez a tanórai munka része kell legyen a forráskritika is: címek összevetése, weboldalak eredetének ellenőrzése, valamint a meggyőző és a manipulatív nyelv elkülönítése. A diákok gyakorolhatják az állítások ellenőrzését tényellenőrző felületek segítségével, például az EUvsDisinfo (<https://euvsdisinfo.eu/>) vagy az EU Fact Check (<https://eufactcheck.eu/>) használatával, és közben azt is végiggondolhatják, miként formálhatja a véleményeket az érzelmi keretezés vagy az ismétlés. Annak elemzése, hogy különböző platformok ugyanazt az ügyet miként mutatják be, segít felismerni az elfogultságot, a félretájékoztatást és a szelektív elhallgatást. Az ilyen tevékenységek kritikai tudatosságot építenek, és a digitális közéletben való átgondolt, felelős részvételre ösztönöznek.

A digitális tér nemcsak részvételt, hanem tiszteletet, biztonságot és empátiát is megkövetel. Az Európai Bizottság Better Internet for Kids (BIK+) kezdeményezésének eszközei támogatják azokat a tanórai egységeket, amelyek az online viselkedéssel, az adatvédelemmel, a kiberzaklatással és a tiszteletteljes kommunikációval foglalkoznak. A BIK+ a kiberzaklatás megelőzésében teljes iskolai megközelítést javasol: a diákok bevonását az iskolai zaklatásellenes irányelvek kialakításába, pedagógus-továbbképzéseket a digitális jóllét témájában, valamint könnyen elérhető bejelentési csatornákat. A tanórai munka része lehet társas párbeszédre épülő gyakorlatok beépítése, online konfliktusokat bemutató

esettanulmányok elemzése, illetve olyan válaszok gyakorlása, amelyek építő módon kezelik a digitális agressziót. A BIK+ külön hangsúlyozza azt is, hogy a „szemlélőket” érdemes felhatalmazni a biztonságos és felelős beavatkozásra, a passzivitás helyett. Egy közösen kialakított, osztályszintű digitális magatartási kódex – a BIK Ifjúsági Paneljének szemlélete alapján – lehetőséget ad arra, hogy a diákok befogadó kommunikációt gyakoroljanak, és tudatosabban vállaljanak felelősséget a saját online jelenlétükért (BIK+, 2025).

A digitális eszközök akkor támogatják érdemben a tanórai polgári szerepvállalást, ha világos pedagógiai céllal, a tananyaghoz szorosan kapcsolva alkalmazzák őket. Környezeti igazságosságról szóló tematikus egységben például a pedagógus kérheti a diákokat, hogy Padlet felületen gyűjtsenek helyi példákat a környezetszennyezésre, és közösen „ötleteljenek” megoldásokat a közösség számára. A választójog témájánál a Mentimeter (<https://www.mentimeter.com/>) segítségével anonim módon felmérhetők az osztály állampolgári attitűdjei, majd a különbségek vizuálisan is megjeleníthetők. Vitahelyzetekben a tanulók valós időben dolgozhatnak egy megosztott Google Docs (<https://workspace.google.com/products/docs/>) dokumentumban: csoportos érvrendszert írhatnak, vagy kérdéseket készíthetnek egymásnak. Amennyiben a diákok iskolai szintű figyelemfelkeltő kampányt terveznek (például diszkriminációellenes célból), olyan eszközök, mint a Canvas vagy a ThingLink (<https://www.thinglink.com/>) lehetővé teszik digitális plakátok, illetve interaktív infografikák készítését linkekkel, fotókkal és akár hangfelvételekkel is. A foglalkozástervekben érdemes külön időt hagyni reflexióra: milyen kommunikációs döntések működtek, kiket sikerült bevonni, és miként válhatna az üzenet hatásosabbá. Az IKT akkor válik igazán hatékonyá, ha a diákok nemcsak bemutatásra használják, hanem párbeszédet is formálnak vele, és tartalmasan bekapcsolódnak a közös ügyeikről szóló beszélgetésekbe.

4.2 Határokon átívelő közösségi hálózatok

Az Európai Unió által támogatott hálózatok értékes lehetőségeket kínálnak az iskoláknak arra, hogy a nemzeti kereteken túl is tartalmas kapcsolatokat építsenek. Az EU különböző régióiban

működő Europe Direct központok szorosan együttműködnek az iskolákkal: nyilvános vitákat, tematikus műhelyeket és polgári szimulációs játékokat szerveznek. Az ilyen programok abban segítik a diákokat, hogy a helyi problémákat tágabb európai összefüggésekben is értelmezni tudják. Az Erasmus+ által finanszírozott projektek révén iskolák és ifjúsági szervezetek tartós partnerségeket alakíthatnak ki, és közösen tervezhetnek kezdeményezéseket többek között a demokratikus részvétel, a fenntarthatóság vagy a digitális polgárság témáiban. Az együttműködések gyakran virtuális tervező találkozók, közösen létrehozott projektkimenetekkel és diákok által szervezett disszeminációs eseményekkel járnak, így a különböző háttérű tanulók egyenrangúan járulhatnak hozzá a közös munkához, és kölcsönös megértést építhetnek. Az európai oktatási és közéleti prioritásokkal való aktív találkozás nyomán a diákok egyre inkább úgy tekintenek a saját szerepükre, mint amely nemcsak a helyi közösségükben, hanem a tágabb uniós térben is értelmezhető.

Más országok civil szervezeteivel és közintézményeivel együttműködve a diákok betekintést nyernek abba, miként kezelnek társadalmi kihívásokat eltérő környezetekben. Egy magyarországi osztály például közösen fejleszthet digitális történetmesélő projektet egy belgiumi civil szervezettel és egy horvát partneriskolával, olyan témák mentén, mint a befogadó nevelés vagy a klímaalkalmazkodás. Az ilyen partnerségek minden szereplő teherbírásához igazodnak, és gyakran jól körülírt, strukturált folyamatot követnek. A projektmenedzsment a tervezési, koordinációs és kommunikációs feladatokat foglalja magában; a megvalósítás közös műhelymunkákból és cserejellegű tevékenységekből áll; a megosztás pedig diákok által szervezett eseményekben és nyilvánosság felé irányuló produktumokban – például online bemutatókban vagy kiállításokban – ölt testet. A lépések átláthatóvá teszik az együttműködést, és azt is segítik, hogy minden résztvevő felismerje a saját hozzájárulásának értékét. A projektek rendszerint illeszkednek az Erasmus+ éves prioritásaihoz is – például a méltányossághoz, a fenntarthatósághoz, a digitális átalakuláshoz és a polgári szerepvállaláshoz –, így a helyi tanulási folyamatok közös európai célokhoz kapcsolódnak. Ha a tanulók a folyamat minden szakaszában jelen vannak, a tervezéstől a

bemutatásig, egyszerre szereznek tudást és önbizalmat ahhoz, hogy egy demokratikus Európában aktív polgárként tudjanak cselekedni (Partnerships for cooperation, 2022).

Partneriskolákkal közösen szervezett tevékenységek – például webináriumok vagy közös kampányok – koordinálása lehetővé teszi, hogy a pedagógusok hiteles, a nemzeti nézőpontokon túlmutató polgári tanulási helyzeteket hozzanak létre. Az együttműködések eltérő kulturális közegekbe, szakpolitikai megközelítésekbe és társadalmi kihívásokba engednek betekintést, ami összehasonlításra, párbeszédre és kölcsönös megértésre ösztönzi a diákokat. Egy közösen megvalósított kampány – legyen a fókuszban az emberi jogok, a klímaigazságosság vagy a demokratikus részvétel – közös célt ad, és megerősíti azt a tapasztalatot, hogy a polgári cselekvés nem szorul helyi keretek közé. A projektek tervezésében a pedagógusok kulcsszerepet játszanak: a tevékenységeket tantervi célokhoz igazítják, megteremtik a megvalósítás feltételeit, és figyelnek arra, hogy minden diák érdemi feladatot kapjon. A határokon átnyúló együttműködés a szakmai tanulást is erősíti, mert teret ad a pedagógusok közötti tapasztalatcserének: új módszerek átvételének, erőforrások megosztásának, valamint annak, hogy nemzetközi partnerségben reflektáljanak saját tanítási gyakorlatukra.

5. A polgári szerepvállalás beágyazása az európai identitás erősítése érdekében

5.1 Iskolai szintű polgári kultúra kialakítása

Az egész iskolát átható polgári részvételi kultúra kialakítása több, mint néhány elszigetelt óra vagy alkalmi rendezvény. Közös elköteleződést igényel a pedagógusok, a diákok és a tágabb iskolai közösség részéről, hogy a részvétel, a párbeszéd és a felelősségvállalás a mindennapok gyakorlatává váljon. Az iskolai szintű megközelítés láthatóvá, következetessé és mindenki számára jelentéssel telivé teszi a polgári szerepvállalást, a tanulók háttérétől és tanulmányi teljesítményétől függetlenül.

Kiindulópontként érdemes a polgári témákat a tanterv egészébe beágyazni, nem csupán a társadalomismeret vagy a történelem órákra korlátozva. A természettudományos tantárgyak például feldolgozhatják a környezetpolitika közéleti következményeit, míg irodalomórán elemezhetők az igazságosságról, hatalomról vagy szolidaritásról szóló elbeszélések. Matematikaórán a társadalmi kérdésekhez kapcsolódó adatok értelmezése kerülhet előtérbe, a vizuális művészetek pedig teret adhatnak a tiltakozás vagy az identitás kifejezésformáinak vizsgálatához. A klímaváltozás, a társadalmi egyenlőtlenségek vagy a médiatorzítás témája közösen is megjelenhet környezettudományi és állampolgári nevelési órákon viták, adatelemzés és együttműködésre épülő írásfeladatok formájában. A tantárgyak közötti kapcsolódások – például az ökológia és a közpolitika összekötése – azt üzenik a diákoknak, hogy a polgári részvétel nem egyetlen tantárgy ügye, hanem a tanulás és a mindennapi élet számos területén jelen van. Az iskolai polgári kultúra másik kulcseleme az aktív részvétel az intézmény döntéshozatali struktúráiban. A diákönkormányzat, az osztályképviselők és az iskolai gyűlések lehetőséget adnak arra, hogy a tanulók valós döntésekhez kapcsolódjanak, és testközelből lássák a demokratikus eljárások működését. Amikor a diákok részt vesznek a szabályok alakításában, iskolai programokat terveznek, vagy visszajelzést adnak a tanításról és tanulásról, megtanulják a megszólalás jelentőségét, az

elszámoltathatóságot és a kompromisszum értékét. Az ilyen szerepek a vezetői és tárgyalási készségek fejlődését is támogatják, különösen akkor, ha pedagógus által vezetett műhelyek kapcsolódnak hozzájuk a polgári párbeszéd és a döntéshozatali módszerek témájában (Civic Engagement in Schools: Developing Active and Responsible Citizens, 2024).

Az iskola és a tágabb közösség közötti kapcsolatok kiépítése tovább erősíti a polgári kultúrát. A szülőkkel, helyi egyesületekkel vagy önkormányzati szereplőkkel folytatott együttműködés segít a diákoknak felismerni, hogy a polgári értékek az osztálytermen túl is érvényesek. Egy közösségi szemétszedési akció vagy jótekonysági kampány összekapcsolható például a társadalmi igazságosságról vagy a környezeti felelősségvállalásról szóló tanórai beszélgetésekkel. A családok számára szervezett műhelyek – a demokratikus nevelésről vagy a helyi döntéshozatal működéséről – megerősíthetik az otthoni és az iskolai értékkeretek összhangját. Külső szereplők bevonása azt is láthatóvá teszi, hogy a közélet nem elvont fogalom, hanem különböző szereplők együttműködésén keresztül, a gyakorlatban épül fel.

A tevékenységek fenntartható támogatásához elengedhetetlen a pedagógusok képzése és a tantestületen belüli együttműködés. Az iskola szervezhet belső műhelyeket például részvételi módszerekről, befogadó tanórai párbeszédéről vagy iskolaszintű kampányok megtervezéséről. A kollégák közötti tapasztalatcsere – akár tantárgyközi fórumok formájában – segít az ötletek megosztásában, és abban is, hogy a polgári célok illeszkedjenek az iskola tágabb fejlesztési terveihez. Erős polgári kultúra következetes gyakorlatból születik: nemcsak abból, amit tanítanak, hanem abból is, ahogyan tanítják, és ahogyan a mindennapokban az iskolai közegben megélik.

A polgári részvétel és az európai polgárságra nevelés nem szorulhat egyetlen tantárgy keretei közé. Akkor tud igazán kibontakozni, ha a pedagógusok tantárgyközi együttműködésben dolgoznak, és a polgári tartalmakat szélesebb tudás- és készségterületekhez kapcsolják. A tantárgyközi megközelítés segít a diákoknak felismerni, hogy az európai értékek és a demokratikus elvek a mindennapi élet és a tanulás több területén is meghatározóak.

Természettudományból a fenntarthatóságról vagy a klímaváltozásról szóló órák gazdagíthatók az Európai Zöld Megállapodás (European Green Deal) összefüggéseivel, és azzal, hogyan hat az innovációra, az energiarendszerek átalakulására és a környezet állapotára. Társadalomismeretben a diákok elemezhetik vagy vitára bocsáthatják az EU szakpolitikáit – például a digitális adatvédelem, a migráció vagy a társadalmi befogadás területén –, miközben azt is gyakorolják, hogyan lehet a nemzeti nézőpontokat az európai szolidaritás szempontjaival összehangolni.

Angol- vagy más nyelvi órákon a tanulók olvasási, íráskészségi és előadói feladatokon keresztül fejleszthetik kommunikációjukat és kritikai gondolkodásukat az uniós polgárság és az európai identitás témájában. Az ilyen integráció erősíti annak képességét, hogy a diákok a tudást cselekvéssel kapcsolják össze, és az elvont fogalmakat – részvétel, fenntarthatóság, egyenlőség – a saját tanulási környezetükben megélhető tapasztalatokká alakítsák. Végül soron a megközelítés abban támogatja az iskolákat, hogy tájékozott, sokoldalú és aktív fiatal európaiakat neveljenek, akik értik, miként kapcsolódik a tanulásuk a közös európai értékekhez.

A polgári részvétel és az európai polgárságra nevelés nem szorulhat egyetlen tantárgy keretei közé. Akkor tud igazán érvényesülni, ha a pedagógusok tantárgyak között is együttműködnek, és a polgári témákat szélesebb tudás- és készségterületekhez kapcsolják. A tantárgyközi megközelítés segít a diákoknak felismerni, hogy az európai értékek és a demokratikus elvek a mindennapi élet és a tanulás több területén is hatással vannak. Természettudományból a fenntarthatóságról vagy a klímaváltozásról szóló órák gazdagíthatók az Európai Zöld Megállapodás összefüggéseivel, és azzal, hogyan befolyásolja az innovációt, az energiaátmenetet és a környezet állapotát. Társadalomismeretben a tanulók elemezhetik vagy vitára bocsáthatják az EU szakpolitikáit – például a digitális adatvédelem, a migráció vagy a társadalmi befogadás területén –, miközben azt is gyakorolják, hogyan lehet a nemzeti nézőpontokat az európai szolidaritás szempontjaival összehangolni. Angol- vagy más idegen

nyelvi órákon pedig olvasási, íráskészségi és prezentációs feladatokon keresztül fejleszthető a kommunikáció és a kritikai gondolkodás az uniós polgárság és az európai identitás témájában.

Európai iskolák tapasztalatai – köztük több, Litvániából származó figyelemre méltó példa – jól mutatják, hogyan lehet az állampolgári nevelést különböző tantárgyakba eredményesen beépíteni. A „Bolygónk – a mi felelősségünk” program a természettudományt, az állampolgári nevelést, a litván nyelvet és a vizuális kultúrát kapcsolja össze, a környezetvédelem, a hulladékválogatás és a felelős fogyasztás témáira építve. A „Európa polgárai vagyunk” – társadalomismereti, természettudományos és művészeti elemeket összekötve – bevezeti a tanulókat az Európai Unió világába, megismerteti velük a közös jelképeket és a polgárság fogalmát.

A „Demokrácia az osztályteremben” az állampolgári nevelést, a litván nyelvet, a matematikát és a vizuális kultúrát ötvözi annak érdekében, hogy a diákok megértsék a szavazás logikáját, és osztálytanácsai választásokon keresztül közvetlen részvételi tapasztalatot szerezzenek. A „Fenntartható út: otthonról az iskolába” a természettudományt, az állampolgári nevelést, a matematikát és a technika/gyakorlati foglalkozást kapcsolja össze: a közlekedés környezeti hatásait és a közlekedésbiztonság kérdéseit vizsgálja. Végül az „Étel, egészség és felelősség” – társadalomismeret, természettudomány, állampolgári nevelés és technika integrációjával – az egészséges táplálkozásra, az élelmiszer-pazarlásra és a felelős fogyasztásra helyezi a hangsúlyt. A példák jól érzékeltetik, hogy a tantárgyközi tanítás képes „életre kelteni” a polgári témákat, és az uniós értékeket a tanulás mindennapi részévé tenni.

5.2 Hosszú távú hatás és közösségi partnerségek

Az iskolák tartósan is formálhatják a közéletet, ha erős, hosszú távon fenntartható kapcsolatokat építenek ki az osztálytermen túli intézményekkel. Az önkormányzati szereplőkkel, uniós információs központokkal és civil szervezetekkel folytatott együttműködés kézzelfogható részvételi lehetőségeket teremt a tanulók számára a közösség fejlesztésében. Az ilyen partnerségek a megosztott felelősségvállalást erősítik, és gyakorlati feladatokon

keresztül segítik, hogy a diákok valós ügyekkel foglalkozzanak – a fenntarthatóságtól a befogadásig.

Ennek a megközelítésnek szemléletes példája Lengyelországból hozható: a Felső-sziléziai és Zagłębie Metropolisz (GZM) 2024-ben várostérségi szintű nyilvános konzultációt indított a közlekedési reform előkészítésére. Az Európai Bizottság és az OECD támogatásával, fogyatékosügyi érdekvédelmi szereplőkkel és egyetemi hallgatókkal partnerségben a kezdeményezés kérdőíveket, „kutatósetákat” és műhelymunkákat kapcsolt össze annak érdekében, hogy a korszerűtlen infrastruktúra és az akadálymentesítés problémái célzottan feltárhatók legyenek. A diákok és civil szereplők egymás mellett dolgozva fogalmaztak meg javaslatokat, ami jól mutatja, hogy a strukturált együttműködés és a közös felelősségvállalás tájékozottabb és befogadóbb döntésekhez vezethet. Az ilyen folyamatok nem korlátozódnak a nagyvárosi tervezésre. Iskolai környezetben is adaptálhatók hasonló modellek: a tanulók egy félév vagy tanév során feltérképezhetnek helyi kihívásokat – például a közterek állapotát, az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségét vagy a fiatalok biztonságát érintő kérdéseket –, majd a vizsgálat eredményeire támaszkodva fejlesztési javaslatokat dolgozhatnak ki. (Updates on the Innovative Implementation of the Partnership Principle in Cohesion Policy, 2025).

A tartós polgári szerepvállalás folytonosságot igényel. Ha a tanulók több hónapon át visznek egy projektet – például fiatalabb diákokat mentorálnak, helytörténeti gyűjteményt állítanak össze, vagy egészséges táplálkozást népszerűsítő kampányt koordinálnak –, közvetlenül megtapasztalják, hogyan alakul a közösségi munka, és miért számít a kitartás. A megközelítés lehetőséget ad a haladás nyomon követésére, az eredmények közös értékelésére, és annak megélésére, hogy az elköteleződésnek valódi súlya van. Néhány iskolában az ilyen tevékenységek a rendszeres osztályfeladatok részévé válnak: heti tervezési idő keretében készülnek, és az egész iskolát érintő gyűléseken vagy közös bemutatófelületeken is láthatóvá válnak. A pedagógusok kísérik és keretezik a folyamatot, miközben a diákok alakítják a munka tempóját és tartalmát.

A partnerségek régiókon és országhatárokon át is kiterjeszthetők. Az Erasmus+ együttműködésekben részt vevő pedagógusok gyakran cserélnek óraterveket, vagy külföldi kollégáikkal párhuzamos diákprojekteket dolgoznak ki. Az ilyen közös munka – például médiatorzításról, demokratikus emlékezetéről vagy közösségi ellenállóképességről – lehetővé teszi, hogy a tanulók saját helyi tapasztalataikat más európai környezetekben élők nézőpontjával kapcsolják össze. A csereprogramok nemcsak összehasonlító rálátást adnak, hanem szolidaritást és kíváncsiságot is építenek, különösen akkor, ha a diákok tudatosan reflektálnak arra, miben tér el a megközelítés vagy az elért eredmény.

A diákokat érdemes bátorítani arra is, hogy hosszabb távú polgári projektekben valódi felelősséget vállaljanak – például fiatalabb társaik mentorálásában, környezetvédelmi kampányok vezetésében, vagy civil szervezetekkel közös programok megvalósításában –, mert így az EU olyan értékei, mint a fenntarthatóság, a befogadás és az emberi jogok kézzelfogható cselekvéssé fordíthatók. Az ilyen kezdeményezésekben a tanulók nemcsak a polgárságról szóló tudásukat mélyítik el, hanem vezetői készségeket, empátiát és szervezőképességet is fejlesztenek, amelyeket az osztálytermen kívül is hasznosítani tudnak. A megközelítés jól illeszkedik a középiskolák közösségi szolgálati gyakorlataihoz és az értékalapú neveléshez: felelősségvállalást és valós élethelyzetekben használható közéleti kompetenciákat épít, miközben erősíti a diákok kötődését a helyi közösségükhöz és a tágabb európai térhez is.

6. Oktatási és módszertani javaslatok

6.1 Tanítási stratégiák

A hatékony állampolgári nevelés több, mint tények átadása: olyan tanórai gyakorlatokra épül, amelyek a demokratikus közélet működését is megidézik. Az előadások és az olvasmányok megadják a kormányzásról, a jogokról és az intézményekről szóló alapvető tudást, az állampolgári attitűdök és viselkedésformák kialakulásához azonban aktív tanulás szükséges. A strukturált beszélgetések, a projektalapú feladatok és a deliberatív osztálytermi formák lehetőséget adnak arra, hogy a diákok gyakorolják a koncentrált figyelmet, a világos megszólalást és a másokkal való tárgyalást. A módszerek segítik az olyan polgári értékek belsővé tételét, mint a méltányosság, a tisztelet és az együttműködés, miközben erősítik a közös érvelésben való magabiztosságot is.

Különösen hatékony stratégia, ha a tanulók szimulált közéleti folyamatokban vesznek részt, és szerepeket kapnak parlamenti szimulációkban, városi tanácsuléseken vagy iskolai testületek munkájában. Ilyen helyzetekben valós dilemmákat járhatnak körül, javaslatokat fogalmazhatnak meg, és érveket védhetnek meg választott tisztségviselőként, civil csoportok képviselőjeként vagy akár újságíróként. Például egy osztály eljátszhat egy helyi képviselő-testületi ülést, ahol egy ifjúsági központ megépítéséről folyik vita: a diákoknak mérlegelniük kell az egymásnak feszülő érdekeket, át kell tekinteniük a vonatkozó szabályokat, és konszenzusra törekvő javaslatot kell kidolgozniuk. Az ilyen gyakorlatok kézzelfoghatóvá teszik az intézmények működését, a döntéshozatal logikáját és a kompromisszumok árát. Kormányzás így nem távoli fogalom marad: láthatóvá válik, hogy a jogszabályok és szakpolitikai döntések szervezett vitákból, valamint gyakran tökéletlen, mégis működő megállapodásokból születnek.

A szimulációk jól igazíthatók a különböző életkorokhoz és a feladatok komplexitásához. Fiatalabb tanulók szerepjátékok keretében dolgozhatnak az iskolai szabályokról vagy egy szelektív hulladékgyűjtési kampányról, míg az idősebbek valós jogalkotási javaslatokat

elemezhetnek, vagy „nyilvános meghallgatást” játszhatnak el. A pedagógusok a folyamatot előkészítő olvasmányok kijelölésével, vendégelőadók meghívásával, illetve digitális segédanyagok (például napirendek, ténylapok, jegyzőkönyv-sablonok) összeállításával támogatják.

A szimulációt követően különösen hasznos a feldolgozó beszélgetés, amely reflektálásra ösztönöz: mely érvek voltak a legmeggyőzőbbek? hogyan született meg a döntés? mit csinálnánk másként „éles helyzetben”? Az ilyen elemző pillanatok elmélyítik a megértést, és megerősítik azt a felismerést, hogy a demokrácia nem pusztán tananyag, hanem gyakorlat is, amely figyelmes meghallgatást, átgondolt érvelést és megosztott felelősségvállalást kíván.

Az aktív, tapasztalati tanulás kulcsfontosságú az állampolgári kompetenciák építésében és a demokratikus tudatosság fejlesztésében. Azok az órák, amelyek valódi részvételre – párbeszédre, együttműködésre és közös felelősségvállalásra – épülnek, képesek az elvont elveket cselekvéssé fordítani. A pedagógusok interaktív, szerepalapú módszerekkel fejleszthetik a tanulók demokratikus folyamatokról alkotott képét, a tárgyalási készségeket, valamint a különböző vélemények iránti tiszteletet.

Egy Litvániában bevett gyakorlat megmutatja, hogyan lehet az élmény alapú tanítást rendszerszinten beépíteni az iskolai nevelésbe. Az iskolák részt vesznek például az „Az Európai Parlament Nagykövete Iskolák” (MEPA) programban, ahol a tanulók európai parlamenti üléseket szimulálnak: különböző politikai csoportokat képviselnek, vitáznak, határozatokról szavaznak, és testközelből tapasztalják meg a kompromisszumkeresés nehézségét – ahogyan azt a Šilalė Simonas Gaudėšiaus Gimnázium gyakorlata is mutatja. Más kezdeményezések között szerepelnek a diákok által vezetett viták, a választási szimulációk és az „elnökválasztási” kampányok a Vilnius Žirmūnai Gimnáziumban, amelyek közvetlen betekintést adnak a demokratikus részvételbe és a vezetői szerepek működésébe.

Nemzetközi viták és ENSZ-szimulációk – például a Šiauliai Didždvaris Gimnáziumban – a diplomáciai kommunikációt és a globális polgárság szemléletét erősítik, míg a Kaunas Jonas Jablonskis Gimnázium „bíróági tárgyalás” szimulációi a jog, az igazságosság és az emberi jogok gyakorlati megértését mélyítik. Az alsóbb évfolyamokon a Šiauliai Centre Általános Iskola a helyi döntéshozatalba is bevonja a gyerekeket „Gyermek városi fórumok” és diákbizottságok révén, amelyek iskolai vagy közösségi ügyekkel foglalkoznak.

A litván példák azt jelzik, hogy a strukturált részvétel, a szerepjáték és az együttműködésen alapuló iskolai kormányzás hatékonyan erősítheti az iskolai közegben a polgári identitást és a felelősségvállalást.

6.2 Digitális eszközök és források

A digitális platformok jelentősen gazdagíthatják az állampolgári nevelést, mert a diákok számára hozzáférést adnak strukturált tananyagokhoz, interaktív tartalmakhoz és a valós részvétel lehetőségeihez. Az olyan eszközök, mint az EU Youth Portal (https://youth.europa.eu/home_hu) és az EU Learning (<https://eu-learning.net/>) könnyen használható modulokat kínálnak a választójogtól és az európai értékektől kezdve az állampolgári kötelességeken át az intézményi rendszerig. A tananyagok lehetővé teszik, hogy a tanulók saját tempóban fedezzék fel a demokrácia alapelveit, gyakran kvízek, valós életből vett esettanulmányok vagy szituációs feladatok segítségével. További példa az Európai Parlament Together.eu platformja (<https://together.europarl.europa.eu/hu>), amely arra ösztönzi a fiatalokat, hogy bekapcsolódjanak a választásokba és helyi kampányokba.

Fiatalabb tanulóknak vagy bevezető órákhoz a Learning Corner (https://learning-corner.learning.europa.eu/index_hu) egyszerűsített szimulációkat, oktatási játékokat és videókat kínál arról, hogyan működik az uniós döntéshozatal, a pedagógusok számára pedig külön tananyagcsomagok is elérhetők (https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials_hu).

A virtuális szimulációk kézzelfoghatóbbá teszik az elvont kormányzási és döntéshozatali struktúrákat. Az olyan online eszközök, mint a demokráciaszimulációs játék (https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/council-simulation-game_en?prefLang=hu) – amelyet több, uniós finanszírozású projekt fejlesztett – lehetővé teszik, hogy a diákok digitális formában vegyenek részt például „lakossági fórumok” vagy parlamenti viták szimulációiban. A szimulációk jól beépíthetők tanórai projektekbe, különösen akkor, ha előzetes felkészítéssel (keretezéssel) és utólagos feldolgozással, reflektív megbeszéléssel egészülnek ki.

A pedagógusok emellett támaszkodhatnak az Európa Tanács Demokratikus Iskolák Hálózatának anyagaira is (<https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/democratic-schools-network>), amelyek útmutatót adnak az IKT-eszközök használatához a demokratikus részvétel iskolai támogatásában, beleértve a tanulói hang erősítését célzó irányelveket is (<https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/making-children-and-students-voices-heard>).

Az együttműködésre épülő tanulás erősíti a polgári részvételt, mert a diákok a közös felelősségvállalást és a demokratikus döntéshozatalt nemcsak megértik, hanem meg is tapasztalják. A csoportfeladatok, a társas megbeszélések és a digitális csapatmunka ösztönzik a részvételt, miközben az elszámoltathatóságot is fejlesztik. Például Törökországban török nyelv vagy technológia tantárgy keretében végzett csoportprojektek során a tanulók közösen szerkeszthetnek dokumentumokat, illetve online felületeken oszthatnak meg ötleteket, így célzottan fejlődik a csapatmunka és a kommunikáció. A gyakorlat a digitális írástudást is támogatja, valamint azokat a 21. századi kompetenciákat, amelyeket Törökország nemzeti oktatási stratégiája is kiemel. Egyúttal rugalmasan adaptálható mintát kínál arra, miként kapcsolható össze az állampolgári tanulás a gyakorlati együttműködéssel.

Az együttműködésre épülő tanulást sokat erősíthetik azok a tudatosan megválasztott digitális eszközök, amelyek a befogadást, a szervezethez és a kreativitást egyszerre

támogatják. A közös online felületek használata akkor is hatékony együttműködést tesz lehetővé, ha a diákok távolról vagy nem egy időben dolgoznak.

A megosztott dokumentumok és prezentációk – például a Google Docs, Google Sheets, Google Slides, az Office 365 vagy a Canva felületein – segítik a feladatok szétosztását, és megkönnyítik, hogy minden csoporttag kényelmesen hozzátehesse a saját részét. Például egy csoport készíthet prezentációt a fenntartható divatról úgy, hogy minden tanuló egy-egy szekcióért felel, miközben mindenki látja és szerkesztheti az egész anyagot. A Padlet, a Google Classroom, a Microsoft Teams vagy akár a Discord jellegű felületek strukturált, szövegalapú ötletmegosztást tesznek lehetővé, ami különösen azoknak a tanulóknak kedvez, akik kevésbé magabiztosak a tanórai megszólalásban.

A feladattervező eszközök – például a Trello vagy a Microsoft Teams Planner – támogatják a szerepek kijelölését, a haladás követését és a határidők kezelését, míg a videókonferencia-megoldások (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams) élő egyeztetést biztosítanak a megosztott csoportok számára. Végül a vizuális, kreatív eszközök, mint a Canva vagy a Google Slides, közös tervezéssel alkalmasak plakátok, infografikák és más vizuális anyagok elkészítésére. A széles körben hozzáférhető platformok átláthatóbbá és befogadóbbá teszik a közös munkát, miközben hatékonyabb szervezést is lehetővé tesznek. Emellett olyan alapvető kompetenciákat fejlesztenek, mint a digitális együttműködés és a 21. századi kommunikáció.

6.3 Innovatív tanulási megközelítések

Az állampolgári nevelés megújuló megközelítései egyre gyakrabban támaszkodnak a gamifikációra és a tapasztalati tanulásra, hogy az elvont fogalmak érthetővé és bevonóvá váljanak. A gamifikáció olyan, játékból átvett elemek – például pontrendszer, szerepkártyák vagy interaktív kihívások – alkalmazását jelenti, amelyek nem játékos környezetben, így az osztályteremben szolgálják a tanulást. A teljes értékű játékokkal szemben a gamifikált tanulás célzottan egy-egy viselkedésmintát és értéket erősít: együttműködést, felelősségvállalást vagy

kritikai gondolkodást. Például egy pontokra épülő csoportfeladat, amely egy helyi képviselő-testületi költségvetési egyeztetést szimulál, segíthet megérteni a gazdasági kompromisszumokat, miközben az együttműködést és a közös döntéshozatalt is gyakoroltatja. Az ilyen módszerek ugyanakkor tudatos tervezést és világos pedagógiai szándékot igényelnek. Kutatói és gyakorlati tapasztalatok szerint a gamifikáció nem csodafegyver: a motivációt nem lehet pusztán pontokkal és jelvényekkel „előállítani”. Átgondolt pedagógiai tervezés és világos tanulási célok nélkül a játékos elemek önmagukban nem fognak jobb tanulási eredményekhez vezetni. Megfelelően alkalmazva viszont rá tudnak kapcsolódni a tanulók természetes késztetéseire – a teljesítményre, a társas kapcsolódásra és a problémamegoldásra –, amelyek jól illeszkednek a demokratikus tanulás céljaihoz. (Gamification in non-formal education and youth work, 2021).

A diákok által kezdeményezett és vezetett programok kulcsszerepet játszanak abban, hogy az iskola aktívabb és befogadóbb tanulási közeggé váljon. Az olyan tanulói klubok, mint a vitakörök, környezetvédelmi csoportok vagy emberi jogi műhelyek lehetőséget adnak arra, hogy a diákok önállóan szerveződjenek azok köré az ügyek köré, amelyek számukra valóban fontosak. A klubok nemcsak teret adnak a diákhangnak, hanem olyan vezetői készségeket is építenek, mint a koordináció, a feladatmegosztás, a konfliktuskezelés és a célkitűzés. A tagok gyakran maguk vállalják a programok megtervezését, a külső partnerekkel való kapcsolattartást, a csoportbeszélgetések irányítását és az eredmények értékelését – mind olyan feladatok, amelyek a tágabb társadalmi térben is állampolgári felelősségként jelennek meg. Az ilyen csoportok által vitt programok – legyen szó iskolai fenntarthatósági tervekről vagy helyi önkéntes akciók szervezéséről – sokszor azért hatnak erősebben a résztvevőkre, mert a diákok saját érdeklődéséből és kezdeményezéséből nőnek ki. A pedagógusok többnyire kísérő, támogató szerepben vannak jelen, a felelősség és a lendület ugyanakkor a diákoknál marad. Az ilyen terek különösen értékesek a polgári cselekvőképesség erősítésében, és abban is, hogy az iskolai közösségben tartós cél- és kötődésérzet alakuljon ki.

Végül a polgári részvétel multidiszciplináris megközelítéshez kapcsolása megerősíti, hogy jelentősége a társadalom minden területén jelen van. Azok a kezdeményezések, amelyek a közéleti témákat művészettel, történelemmel vagy digitális technológiával kötik össze, segítenek a diákoknak belátni, hogy a demokratikus értékek a kultúrában, a kreativitásban és a mindennapi tapasztalatban is beágyazottan működnek. Például a tanulók készíthetnek digitális történetmesélő projekteket a szólásszabadság témájáról, vagy különböző történeti korszakok vizuális propagandáját elemezhetik. Az Európai Bizottság is elismeri, hogy a játékok és a kreatív médiumok formálják az identitást és a nyilvános diskurzust, és támogat olyan projekteket, amelyek azt vizsgálják, miként erősítheti a játékos, alkotásközpontú innováció a demokratikus részvételt. A kulturális dimenziók beemelésével az iskolák abban segítik a diákokat, hogy felismerjék: a közös értékekről szóló „tárgyalás” nemcsak a formális politikában zajlik, hanem történetekben, médiatartalmakban és kulturális kifejezőmódokban is. (Khattari, 2021).

A diákok által szervezett klubok – például vitakörök, környezetvédelmi vagy társadalmi igazságossággal foglalkozó csoportok – létrejöttének ösztönzése hozzájárul a polgári identitás, a vezetői készségek és a csapatmunka fejlődéséhez. Az iskola akkor tudja érdemben támogatni az ilyen kezdeményezéseket, ha időt és teret biztosít a tevékenységekhez: például szelektív gyűjtési akciók megszervezéséhez, vagy emberi jogi témájú beszélgetések és viták lebonyolításához. Az ilyen tapasztalatok cselekvőképességet és felelősségérzetet adnak a diákoknak, miközben a tanórai tanulást a közösségi cselekvéssel is összekapcsolják. A megközelítés jól illeszkedik a középiskolai választható szakköri tevékenységekhez és a közösségi szolgálat gyakorlataihoz, így kézzelfogható mintát kínál arra, miként építhető be a polgári részvétel az iskola mindennapi életébe.

A vezetői készségek fejlesztése és a közös polgári identitás erősítése érdekében az iskolák többféle, diákok által szervezett klubot hozhatnak létre, például környezetvédelmi, vitázó vagy aktivista csoportokat. Az ilyen közösségek lehetőséget adnak arra, hogy a tanulók kezdeményezzenek, projekteken dolgozzanak együtt, és közvetlenül kapcsolódjanak a

közösséget érintő kérdésekhez. A részvétel – vezetőként vagy csoporttagként – fejleszti a kommunikációt, a szervezőkészséget és a csapatmunkát, amelyek az eredményes vezetés és az aktív polgári szerepvállalás alapvető elemei.

Egy újabb litván példa szerint az országban számos általános iskola sikerrel működtet hasonló klubokat, amelyek már korai életkorban támogatják az állampolgári tudatosság és a felelősségvállalás kialakulását. A környezetvédelmi klubok a tanulókat helyi természetvédelmi és fenntarthatósági projektekbe vonják be, csapatmunkára és közösségi felelősségre nevelve. A vitakörök erősítik a kritikai gondolkodást, a világos érvelést és a különböző vélemények tiszteletét, míg az aktivista csoportok felhatalmazzák a diákokat társadalmi problémák kezelésére, és így empátiát, valamint polgári felelősségérzetet építenek.

A befogadó szemléletű klubélet tapasztalati tanulást kínál: az elvont polgári értékek diákok által formált, hiteles gyakorlattá válnak. Közben minden tanuló találhat olyan szerepet és feladatot, amelyen keresztül érdemben hozzájárulhat az iskolai közösség életéhez.

6.4 Értékelési módszerek

Az állampolgári tanulás méréséhez olyan megközelítésekre van szükség, amelyek tükrözik a terület összetettségét. A hagyományos tesztek alkalmasak a faktuális tudás számonkérésére – például az Európai Unió intézményrendszerének ismeretére vagy az Alapjogi Charta tartalmára –, ugyanakkor nem mutatják meg, miként alkalmazzák a tanulók a polgári értékeket valós helyzetekben. A formatív és a szummatív értékelési módszerek összehangolt használata lehetővé teszi, hogy a pedagógus egyszerre kövesse a tanulási folyamatot és lássa az elért eredményeket. A kompetenciaalapú értékelő rubrikák (szempontsorok) segítségével mérhető például a vezetői készség, az együttműködés, az etikai érvelés vagy a problémamegoldás viták, közösségi projektek és szimulációk során. Egy parlamenti szimuláció vagy uniós tanácsai szerepjáték értékelése során így nemcsak a tartalmi pontosság kerül előtérbe, hanem a csapatmunka minősége, a konstruktív párbeszéd és az is, mennyire tudnak a tanulók alkalmazkodni a különböző nézőpontokhoz.

A reflexiós portfóliók különösen alkalmasak a diákok állampolgári tanulásának értékelésére. Naplók, munkanaplók vagy digitális felületek segítségével a tanulók rögzítik a közéleti tapasztalataikat, személyes célokat tűznek ki, és végiggondolják, milyen attitűdökkel és kihívásokkal találkoztak. Az eszközök mélyebb tanulást támogatnak, mert arra ösztönzik a diákokat, hogy megfogalmazzák: miként alakulnak az értékeik, hogyan kezelik a nézetkülönbségeket, és a saját cselekvéseik milyen kapcsolatban állnak tágabb közösségi kérdésekkel. Például egy fenntartható élelmiszerrel kapcsolatos kampányban részt vevő tanuló végigkövetheti, hogyan változott a képe az uniós agrárpolitikáról, vagy milyen módon járult hozzá a csoport döntéshozatalához. A pedagógus irányított kérdésekkel és rendszeres reflektív megállókkel tudja támogatni a folyamatot, ami folytonosságot teremt, és segíti a fejlődés tudatosítását.

A demokratikus tanulás egyik kulcseleme, hogy a tanulók képesek legyenek saját és társaik hozzájárulását méltányosan értékelni. A társértékelés és a diákok által vezetett értékelési formák ezt jól támogatják: a tanulók közösen alakíthatják ki az értékelési szempontokat, majd konstruktív visszajelzést adhatnak a csoportfeladatok során. A gyakorlat egyszerre erősíti az elszámoltathatóságot és a kölcsönös tiszteletet, miközben fejleszti a kritikai kommunikáció készségeit is. Legyen szó csoportos projektről, egy közéleti ötletbemutatóról vagy együttműködésen alapuló kutatási feladatról, a társértékelés arra irányítja a figyelmet, hogy nemcsak a végeredmény számít, hanem a folyamat is: hogyan szerveződött a munka, mennyire volt egyenletes a részvétel, hogyan kezelték a vitákat, és miként született meg a közös döntés. Emellett megerősíti azt a belátást is, hogy a polgári részvétel felelősséggel jár: nemcsak a vélemény kimondásáról szól, hanem a meghallgatásról, a korrekciók vállalásáról és a közös célokhoz való érdemi hozzájárulásról.

Az együttműködés, a vezetői készségek és a problémamegoldás értékelésére használt rubrikák (szempontsorok) lehetővé teszik, hogy a pedagógus a polgári tanulás folyamatát és eredményét egyaránt átlátható módon mérje. Például egy projektalapú állampolgári feladat során világosan megfogalmazott teljesítménykritériumok alapján értékelhető, mennyire

hatékonyan dolgoznak együtt a diákok, ki és hogyan vállal kezdeményező szerepet, illetve miként alkalmazzák a kritikai gondolkodást a feladat megoldásában. A megközelítés illeszkedik a kompetenciaalapú értékelés irányába mutató szakpolitikai törekvésekhez és a változatos értékelési stratégiák támogatásához. Ezzel az állampolgári nevelés nemcsak a tudást díjazza, hanem azokat a gyakorlati és társas kompetenciákat is, amelyek az aktív polgári részvételhez elengedhetetlenek.

A hagyományos értékelés gyakran túlságosan szűken az iskolai tudásra koncentrál, és kevés figyelmet fordít azokra a gyakorlati és társas kompetenciákra, amelyekre a tanulóknak a mai társadalomban szükségük van. Ennek ellensúlyozására a pedagógusokat érdemes ösztönözni arra, hogy olyan rubrikákat (értékelési szempontsorokat) tervezzenek és használjanak, amelyek nemcsak a tudást, hanem a kulcskompetenciákat is mérik. Ide tartozhat a vezetői készség (kezdeményezés és felelősségvállalás), az együttműködés (csapatmunka és kommunikáció), valamint a problémamegoldás (kritikai és kreatív gondolkodás). A rubrikák alkalmazása mind a formatív értékelésben – a tanulási folyamat közben –, mind a szummatív értékelésben – egy projekt vagy időszak lezárásakor – indokolt. Ha az ilyen eszközök a rendszeres visszajelzés részévé válnak, a tanulók könnyebben rálátnak az erősségeikre, pontosabban azonosítják a fejlődési irányokat, és motiváltabbak maradnak a tudatos javításban. A módszer kiegyensúlyozottabb és életszerűbb képet ad az állampolgári tanulásról, mert a részvételt, az együttműködést és a személyes kezdeményezést a tanulmányi teljesítménnyel azonos súllyal értékeli.

7. Összegzés és kulcsüzenetek

7.1 A fő koncepciók áttekintése

A kézikönyv a polgári részvételt mindennapi gyakorlatként mutatja be, amelyen keresztül a demokrácia felépül, és folyamatosan meg is újul. Az oldalak több, egymásba kapcsolódó alap gondolatot visznek végig, amelyek az iskolai mindennapokat, a demokratikus részvételt és a tágabb európai projektet is összekötik.

Az aktív részvétel magában foglalja a vélemény megfogalmazását, a vitákhoz való csatlakozást, kezdeményezések tervezését, digitális eszközök tudatos használatát és másokkal való kapcsolatok építését. A cselekvések a személyes tapasztalatot a közös felelősségvállalással kapcsolják össze. Az emberi méltósághoz, a szabadsághoz és a szolidaritáshoz hasonló közös értékek nem jelszavakban válnak valósággá, hanem a mindennapi erőfeszítésben. Európai összefüggésben a részvétel olyan, határokon átnyúló kötődést is erősít, amely közös célokra épül, és túlmutat a nemzeti kereteken.

A fiataloknak széles körű kompetenciákra van szükségük ahhoz, hogy hatékonyan részt vegyenek a közéletben. Az intézmények és a jogok ismerete csak a kiindulópont. Ugyanilyen fontosak a kommunikációs készségek, a csapatmunka és a kritikai gondolkodás, továbbá olyan értékek, mint a méltányosság, a nyitottság és a cselekvési hajlandóság. A strukturált részvételi lehetőségek – például az Erasmus+ vagy az Európai Szolidaritási Testület által támogatott projektek – valós helyzetekben teszik megtapasztalhatóvá a polgári részvételt, és olyan szokásokat alakítanak ki, amelyek a felnőtt életben is tartósan megmaradnak.

A részvétel jelentéséről alkotott elképzelések idővel sokat változtak. Az ókori városállamoktól a kortárs mozgalmakig újra és újra vita tárgya volt, mit jelent a polgár szerepe, és hol húzódnak a részvétel határai. Ma a részvétel megjelenhet szavazásban, diákönkormányzati munkában, digitális kampány szervezésében vagy helyi egyesületekkel

való együttműködésben is. A különböző utak mind hozzájárulnak egy rugalmasabban reagáló és befogadóbb demokratikus kultúra kialakulásához.

Ha az emberek rendszeresen részt vesznek a közös döntések alakításában, erősödik a bizalom, és a közösségek ellenállóbbá válnak. Különösen igaz ez az iskolákra: a bekapcsolódás lehetősége – akár döntéshozatalban, projektekben vagy vitákban – segít a diákoknak abban, hogy tartós kötődést és világos céltudatot alakítsanak ki. Lépésről lépésre megértik, hogy a véleményük számít, a cselekvésnek van tere, és a másokkal végzett közös munka a polgári lét természetes része.

Az iskola egyben kapu a tágabb világ felé is. Civil szervezetekkel, önkormányzatokkal és európai hálózatokkal kialakított partnerségek révén a tanulók rálátást nyernek arra, hogyan jön létre a változás, és milyen szerepe van benne a különböző szereplőknek. Az ilyen tapasztalatok segítenek abban, hogy a diákok egy nagyobb közösség részeként lássák magukat: az együttműködésre, a közös értékekre és a közjó iránti elköteleződésre építve.

A pedagógusok olyan módszerek választásával támogatják ezt a fejlődést, amelyek illeszkednek a demokratikus nevelés céljaihoz. A szimulációk, viták, csoportprojektek és a strukturált reflexió teret adnak a párbeszédnek, a kompromisszumkeresésnek és a közös felelősségvállalásnak. Az online platformok és az uniós részvételi eszközök aktuális kérdéseket emelnek be az órákba, és megmutatják, miként formálódnak a szakpolitikai döntések. A diákok által kezdeményezett tevékenységek és kampányok pedig erősítik a belső motivációt, és lehetőséget adnak arra, hogy a tanulók kezükbe vegyék a számukra fontos ügyeket.

Az értékelés módja szintén meghatározó. A részvétel tanulása időben kibontakozó fejlődés, nem pusztán tények felidézése. A portfóliók, a csoportos visszajelzések és a társértékelések segítenek abban, hogy a diákok végiggondolják, mit tettek, hogyan működtek együtt másokkal, és miként változott a gondolkodásuk. A megközelítések láthatóvá teszik az állampolgári tanulás személyes és társas dimenzióit: az egyes feladatok mögött álló döntéseket, értékválasztásokat és az együttműködés minőségét.

A polgári részvétel, ha az iskola mindennapi életének szerves részévé válik, nemcsak a demokrácia megértésére készíti fel a tanulókat, hanem annak gyakorlására is. A megszerzett tudás, az átgondolt értékek és a megtett lépések olyan iskolai kultúrát erősítenek, ahol a részvétel természetessé válik. Amikor a diákok azt tapasztalják, hogy az erőfeszítéseiknek súlya van – nemcsak az osztályteremben, hanem egy közös európai térben is –, ezt a céltudatot magukkal viszik, és a tágabb társadalomban is képesek felelős, kezdeményező szerepet vállalni.

7.2 Reflexiós kérdések

A kérdések célja, hogy reflexióra ösztönözzenek: hogyan jelenik meg a polgári részvétel a mindennapokban. Bárki számára hasznosak – diákoknak, pedagógusoknak vagy iskolai munkacsoportoknak –, akik szeretnék végiggondolni, miként kapcsolódnak az emberek a közülethez az iskolában, a helyi közösségben vagy európai szinten.

A kérdések nyílt beszélgetésre, személyes felismerésekre és valós tapasztalatokhoz való kapcsolódásra hívnak – az osztálytermen belül és azon túl is.

- Hogyan járulhatnak hozzá a kisebb, helyi cselekvések – például egy iskolai projekt megszervezése vagy egy ifjúsági csoporthoz való csatlakozás – tágabb társadalmi vagy politikai változásokhoz?
- Milyen módon érzed magad kapcsolódónak az iskolád, a közösséged vagy az országod demokratikus folyamataihoz? Mi segíti a befogadást, és mi nehezíti?
- Idézz fel egy helyzetet, amikor valaki kiállt egy gondolatért vagy egy csoportért! Mitől lett jelentős a cselekvése? Milyen kockázatot vagy felelősséget vállalt?
- Mit jelent a mindennapokban az Európai Unió polgárának lenni? Miben hasonlít, és miben különbözik attól, hogy valaki a saját települése vagy országa polgára?

- Mikor tapasztaltál nézetkülönbséget csoporthelyzetben? Hogyan kezeltétek, és mi tehetne volna a párbeszédet építőbbé?
- Mely értékeket tartod a legfontosabbnak a demokratikus együttéléshez? Hol találkozol ezekkel az értékekkel az iskolában vagy a közösségben?
- Ha lehetőséged lenne helyi vagy uniós szinten javasolni egy törvényt vagy szakpolitikai intézkedést, mi lenne az, és miért? Kikre hatna, és hogyan?
- Hogyan viszonyul a digitális részvétel – például közösségimédia-kampányok, online petíciók vagy e-konzultációk – a hagyományos részvételi formákhoz?
- Milyen felelősség jár azzal, ha valakinek hangja van a társadalomban? Hogyan tanulják meg az emberek úgy használni a hangjukat, hogy közben másokat is bevonjanak és tiszteletben tartsanak?
- Számodra hogyan nézne ki egy demokratikusabb iskola? Milyen változások – kisebbek vagy nagyobbak – tennék értelmesebbé a diákok részvételét?

A kérdések felhasználhatók beszélgetésindítóként, naplórírási feladatként vagy csoportprojektek témáiként. Nem „jó” vagy „rossz” válaszokról szólnak, hanem kritikai gondolkodásról, párbeszédéről és arról, hogyan látja valaki a saját helyét a társadalomban.

7.3 Gyakorlati alkalmazások

A polgári részvétel akkor válik valósággá, amikor a mindennapokban is megjelenik – gyakran apró, mégis tudatos lépésekkel kezdődik. Az iskolák különösen jó helyzetben vannak ahhoz, hogy az órán tanultakat összekapcsolják a hétköznapi tapasztalatokkal: teret adhatnak a diákoknak a döntésekben való részvételre, projektekhez való érdemi hozzájárulásra, és arra, hogy reagáljanak a körülöttük felmerülő kérdésekre. Az alábbi példák és eszközök azt mutatják meg, hogyan válhatnak a polgári értékek az elméletből kézzelfogható cselekvéssé.

Az európai polgári kezdeményezések bemutatása abban segíti a diákokat, hogy rálássanak: más közösségek miként keresnek választ hasonló, közös kihívásokra. A pedagógusok a példákat használhatják beszélgetésindítóként, szerepjátékok alapanyagaként vagy projektötletként is.

Hollandiában a Dona Daria interszekcionális közösségekkel dolgozik, és arra irányítja a figyelmet, hogy a rasszhoz kapcsolódó tapasztalatok, a nemi szerepek és a migráció miként alakítják a közéleti részvételt. Tanórai feladat lehet például aktivistákkal készült interjúk elemzése a Trans United (<https://transunitedeurope.eu/about-us/> vagy más civil szereplők) köréből, majd annak közös értelmezése, milyen a közéleti vezetés akkor, ha olyanok vállalnak szerepet, akik saját tapasztalatból ismerik a kirekesztést.

A Samen Hier (<https://samenhier.nl/>) kezdeményezés az integrációt új szemléletben kezeli: az újonnan érkezőket nem csupán támogatásra szoruló félként, hanem egyenrangú partnerként vonja be. A diákok megérthetik, mit jelent „befogadónak” és résztvevőnek lenni egy közös társadalomban, majd saját iskolájukra alkalmazva befogadó, üdvözlő terveket készíthetnek új diákok vagy újonnan érkező családok számára.

Írországból a Smashing Times (<https://smashingtimes.ie/>) nevű kulturális szervezet az előadóművészetén keresztül kapcsolta össze a művészetet és a polgári értékeket: előadásokkal, történetmeséléssel és a közösségi emlékezet ápolásával teremtett teret a demokratikus párbeszédnek. A pedagógusok is átültethetik a modellt az iskolai gyakorlatba, ha a diákokat rövid jelenetek megírására és előadására ösztönzik a demokrácia, a tiltakozás vagy az emberi jogok témájában.

Számos kezdeményezés interjúkból, médiakeresésekből és helyi megfigyelésekből indult ki. Ugyanez a módszer a diákok számára is követhető a saját környezetükben: kiválaszthatnak egy helyi ügyet vagy kezdeményezést, beszélgethetnek valakivel, aki részt vesz benne, majd a történetet bemutathatják az osztálynak. Egy romániai gyakorlat regionális polgári aktivitásokat tárt fel helyi kapcsolati hálózatok és uniós projektadatbázisok

segítségével. Az iskolai változatban a tanulók felvehetik a kapcsolatot önkormányzati képviselőkkel, kulturális csoportokkal vagy az iskola volt diákjaival, hogy megismerjék, ki és milyen módon járul hozzá a közösségi élethez (Heritage).

Habár a kiinduló helyzetek eltérnek – az olaszországi városrészi projektek és az izlandi intézményi modellek között is nagy a különbség –, ugyanazok az alapértékek visszatérnek: befogadás, együttműködés, társadalmi igazságosság és fenntarthatóság. A pedagógusok szervezhetnek tematikus heteket, ahol az egyes osztályok az oktatási esélyegyenlőség, a jóllét vagy a klímaválasz kérdéseit dolgozzák fel. Minden csoport választhat egy országban megvalósult kezdeményezést bemutatásra, majd kidolgozhatja annak kisléptékű, helyi viszonyokra szabott változatát.

A valós példák jó belépőt adnak annak megértéséhez is, hogyan lesz a helyi szükségletekből szakpolitikai válasz. A diákok például megismerhetik a rotterdami városi kertészkedési programokat vagy a bolgár „Donate a Lesson” kezdeményezést, majd feltérképezhetik, hogy saját közösségükben hol jelentkeznek hasonló igények – például a zöldfelületekhez való hozzáférés vagy a tanulási támogatás terén. Ezután megkereshetik, mely önkormányzati egységek felelnek az adott területért, áttekinthetik, hogyan születnek a döntések, és rövid javaslatot dolgozhatnak ki, amelyet egy helyi testület, iskolai döntéshozó fórum vagy közösségi egyeztetés elé vihetnek. Így a tanulás rendezett, célzott cselekvéssé alakul, és a diákok kézzelfoghatóan látják, miként hatnak a polgári kezdeményezések a szakpolitikára.

A Trans United kezdeményezés és a Samen Hier modell jó alkalmat kínál arra, hogy a tanulók arról beszélgessenek: miként tükrözhetik a helyi szakpolitikák a befogadást, a migrációval kapcsolatos kihívásokat és az egyenlő részvétel elvét. A példák megismerése után a diákok feltérképezhetik a saját településük integrációs vagy antidiszkriminációs terveit, áttekinthetnek nyilvános dokumentumokat és szakpolitikai összefoglalókat, majd értékelhetik, mennyiben jelennek meg bennük a közösségi hangok, és kik kapnak valódi megszólalási lehetőséget. Az osztálytermi viták vagy állásfoglaló írások konkrét, helyi

stratégiákra épülhetnek, a tanulók pedig bátoríthatók arra is, hogy nyilvános levelet fogalmazzanak, vagy érdemi visszajelzést küldjenek az illetékes szereplőknek. Ezzel egyszerre gyakorolják a közéleti érvelést és hozzájárulnak azokhoz a valós beszélgetésekhez, amelyek a saját városukban vagy régiójukban zajlanak.

8. Önértékelés és tesztkérdések

8.1 Önellenőrző kérdések

1. Mit jelent számodra a polgári részvétel, és hol találkozta vele a mindennapokban, működés közben?
2. Mennyire érzed magad magabiztosnak, amikor fel kell szólalnod egy, az iskoládat vagy a közösségedet érintő ügyben?
3. Eszedbe jut olyan helyzet, amikor egy közös célért dolgozó csoport részének érezted magad? Mi segítette, hogy befogadtak?
4. Mely értékeket – például a méltányosságot, a tiszteletet vagy a felelősségvállalást – tartod a legfontosabbnak a közéletben, és miért?
5. Szerinted milyen módon tudják a fiatalok befolyásolni a döntéseket a településükön, az iskolájukban vagy a régiójukban?
6. Változott-e a demokráciáról vagy a részvételről alkotott képed azután, hogy különböző polgári kezdeményezésekről tanultál?
7. Miért vesznek részt egyesek nagyobb eséllyel közösségi vagy közéleti tevékenységekben, mint mások? Mi könnyítené meg, hogy többen bekapcsolódjanak?
8. Hogyan látod a saját szerepedet polgárként – nemcsak a saját országodban, hanem az Európai Unió közösségében is?

9. Milyen polgári projektet indítanál, ha az iskola és a helyi szereplők támogatását is megkapnád?
10. Ha a jelenlegi közéleti kérdésekre gondolsz – helyben vagy európai szinten –, milyen felelősséget érzel (ha érzel), és miért?

8.2 Tudásalapó kérdések

Feleletválasztós kérdések (Egy helyes válasz):

1. Mi a polgári részvétel elsődleges célja a demokratikus társadalmakban?
 - a) A politikai pártok közötti versengés erősítése
 - b) Az emberek felkészítése politikai karrierre
 - c) Az emberek bevonása az életüket érintő döntések alakításába
 - d) A választott képviselők szerepének kiváltása közvetlen szavazásokkal
2. Melyik példa szemlélteti leginkább a kezdeményezésalapú részvételt?
 - a) Állampolgárok válaszolnak egy kormányzati kérdőívre
 - b) Fiatalok javaslatokat nyújtanak be a tömegközlekedés javítására
 - c) Egy iskola előadást szervez az Európai Parlamentről
 - d) Az emberek szavaznak egy helyi választáson
3. Mit jelent a polgári műveltség (civic literacy)?
 - a) A nemzeti történelemről szóló olvasás és írás képessége
 - b) Annak ismerete, hogyan lehet elérni és használni a demokratikus intézményeket, illetve hogyan lehet bekapcsolódni a működésükbe
 - c) Közigazgatási alapismereteket nyújtó tantárgy
 - d) Politikai elméletek olvasása az iskolában

4. Melyik kompetencia a leginkább lényeges a demokratikus részvételhez?
 - a) Magolás
 - b) Szabálykövetés
 - c) Párbeszéd és együttműködés
 - d) Gyorsaság és hatékonyság
5. Melyik részvételi forma jelenti a bekapcsolódást a szakpolitika korai, tervezési szakaszába?
 - a) Tervezési részvétel
 - b) Tájékoztató jellegű részvétel
 - c) Referendumon való szavazás
 - d) Értékelő részvétel
6. Melyik tevékenység példa az értékelő részvételre?
 - a) Egy iskolai környezetvédelmi kampány hatásának áttekintése
 - b) Részvétel egy önkormányzati nyílt napon
 - c) Részvétel egy figyelemfelhívó sétán
 - d) Szavazás a diákönkormányzati választáson
7. Mit jelent a „nyilvánosság” (public sphere) fogalma a demokratikus elméletekben?
 - a) Zárt tér, ahol politikai vezetők egyeztetnek
 - b) Formális tantermi környezet
 - c) Nyitott tér, ahol az állampolgárok közös ügyeikről vitatkoznak és véleményt cserélnek
 - d) A kormányzati épületek környéke

8. Hogyan működik az Európai Polgári Kezdeményezés?
- a) Helyi panaszokat regisztrál
 - b) Lehetővé teszi, hogy uniós polgárok egymillió aláírás összegyűjtésével új jogszabályt javasoljanak
 - c) Tagállamok választásait ellenőrzi
 - d) Politikai képzést biztosít fiatal vezetőknek
9. Mi különbözteti meg a deliberatív demokráciát más modellektől?
- a) A polgári részvételt a választásokra korlátozza
 - b) Kizárólag szakértői döntésekre épít
 - c) Szabad és egyenlő résztvevők érdemi, érveken alapuló vitájára épül
 - d) A méltányosság helyett a hatékonyságot teszi első helyre
10. Mi járul hozzá leginkább a polgári tőke (civic capital) kialakulásához?
- a) Egyéni versengés
 - b) Bizalom, kapcsolati hálók és a részvételre irányuló motiváció
 - c) Szigorú jogi kényszerítés
 - d) Automatizált döntéshozatali rendszerek

Megoldókulcs (tanári használatra):

1. c 2. b 3. b 4. c 5. a 6. a 7. c 8. b 9. c 10. b

Párosító feladat 1 – Fogalmak és meghatározások

Utasítás: Párosítsd az egyes közéleti fogalmakat a hozzájuk tartozó meghatározással!

A oszlop | B oszlop

The EuroCivic Lab project
2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

Project Partners
universität
wien

A. Polgári műveltség (civic literacy) | i. Másokkal együttműködve közös célok elérése a közéletben

B. Deliberáció (érvelő, megfontoló párbeszéd) | ii. A jogok, kötelességek és intézmények megértésének képessége

C. Polgári cselekvés | iii. Érveken alapuló megbeszélés a döntések feltárására és mérlegelésére

D. Közösségi/közéleti részvétel (public participation) | iv. Bekapcsolódás a döntéshozatalba iskolai, helyi vagy uniós szinten

Megoldókulcs:

A – ii

B – iii

C – i

D – iv

Párosító feladat 2 – Részvételi típusok

Utasítás: Párosítsd az állampolgári részvétel típusait a hozzájuk tartozó leírással!

A oszlop | B oszlop

A. Tájékoztató jellegű részvétel (informative participation) | i. Az állampolgárok beleszólnak, mire költsék a közpénz egy részét

B. Tervezési részvétel (planning participation) | ii. Az állampolgárok információt kapnak a szakpolitikáról, de közvetlenül nem alakítják

C. Kezdeményezésalapú részvétel (initiative participation) | iii. Az állampolgárok önállóan cselekszenek, gyakran alulról szerveződően

D. Részvételi költségvetés (participatory budgeting) | iv. Az állampolgárok a szakpolitika korai, tervezési szakaszában adnak ötleteket

Megoldókulcs:

A – ii

B – iv

C – iii

D – i

8.3 Alkalmazható gyakorlatok

1. Iskolai szintű figyelemfelhívó kampány megtervezése

Válasszatok egy olyan témát, amely a diákoknak valóban fontos – például digitális jóllét, befogadás vagy helyi közlekedés –, majd támogasd őket egy olyan kampány megalkotásában, amely tudatosít és/vagy változást javasol. A kampány elemei lehetnek plakátok, rövid videók, szakpolitikai javaslatok vagy diákpetíció. A projektben legyenek világos szerepek, tudatos csapatmunka és záró reflexiós szakasz. A pedagógus segíthet abban is, hogy a választott téma kapcsolódjon uniós prioritásokhoz vagy helyi szakpolitikákhoz.

2. Állampolgári gyűlés szimulációja

Oszd a csoportot „állampolgárokká”, levezetőkre és megfigyelőkre. Adj egy témát (például: „Csökkentsék-e az iskolák a környezeti lábnyomukat?”) és rövid háttéranyagot. A diákok megvitatják a kérdést, több nézőpontot meghallgatnak, majd közös ajánlást próbálnak kialakítani. A megfigyelők beszámolnak a részvételi mintákról, az érvek minőségéről és a bevonás mértékéről. A gyakorlat fejleszti a közéleti érvelést és a deliberációt.

3. Helyi döntéshozatali struktúrák feltérképezése

Kérd meg a diákokat, hogy nézzenek utána, hogyan működik a döntéshozatal a településükön vagy a régiójukban. Ki felel az ifjúsági szolgáltatásokért? Hogyan áll össze a helyi költségvetés? Mely döntések nyitottak lakossági véleményezésre? A tanulók készíthetnek prezentációt, rövid beszámolót vagy infografikát, amely összegzi a tanulságokat, és megnevez egy területet, ahol a fiatalok érdemben jobban bekapcsolódhatnak. Ha megoldható, szervezz kérdezz-felelek alkalmat önkormányzati képviselővel vagy hivatali szakemberrel.

4. Mini vita az uniós polgársági jogokról

Adj a diákoknak hétköznapi helyzeteket, amelyekben az uniós jogok „tesztelődnek” – például külföldi tanulás, egészségügyi ellátás utazás közben, vagy határon átnyúló ifjúsági kezdeményezéshez való csatlakozás. Párokban vagy kiscsoportokban érveljenek amellet, hogy az EU milyen módon támogatja, illetve hol korlátozza az adott helyzetet, lehetőleg hiteles forrásokra támaszkodva (például EU Youth Portal, polgári jogokra vonatkozó uniós tájékoztatók). Zárásként jöhet közös osztálybeszélgetés.

5. Polgári részvételi „eszköztár” készítése

Csoportmunkában a diákok készítsenek „eszköztárat” fiatalabb társaiknak arról, hogyan lehet bekapcsolódni az iskolai vagy helyi közösségi életbe. A forma lehet plakát, kis füzet vagy rövid videós útmutató. Tartalmazza, mit jelent a polgári részvétel, miért fontos, és hogyan lehet elindulni. Érdemes tippeket adni kommunikációra, tervezésre és együttműködésre is. A feladat erősíti az önállóságot, a kezdeményezőkézséget és a gyakorlati kompetenciákat.

9. Függelék

9.1 Fogalomjegyzék

Aktív polgárság Részvétel egy közösség életében önkéntességen, szavazáson, nyilvános párbeszéden vagy közös ügyeket megcélzó projektek szervezésén keresztül.

Alapjogi Karta Olyan dokumentum, amely az EU-ban élők alapvető jogait és szabadságait rögzíti, beleértve az emberi méltóságot, az egyenlőséget, az igazságosságot és az oktatáshoz való jogot.

Deliberáció (érvelő, megfontoló párbeszéd) A megfontolt megbeszélés folyamata, amelyben a résztvevők nézeteket cserélnek, érveket mérlegelnek, és törekednek egy méltányos, megalapozott döntés kialakítására.

Demokrácia Olyan kormányzati berendezkedés, amelyben a hatalom forrása a nép, jellemzően választások, nyílt vita és közösen elfogadott szabályok révén.

Digitális részvétel A közéletben való részvétel digitális eszközökkel – például online konzultációk, internetes petíciók vagy közösségimédia-kampányok segítségével – vélemények megosztására vagy döntések befolyásolására.

Értékelő részvétel Olyan részvételi forma, amikor az állampolgárok visszatekintenek és értékelik a közpolitikákat, programokat vagy szolgáltatásokat, hogy kiderüljön, valóban hozták-e a várt eredményeket.

Európai Polgári Kezdeményezés Olyan eszköz, amely lehetővé teszi, hogy az uniós polgárok legalább egymillió aláírás összegyűjtésével – legalább hét tagállamból – új uniós jogszabály megalkotását kezdeményezzék.

Európai Szolidaritási Testület Uniós program, amely fiatalok önkéntes és szolidaritási projektjeit támogatja, hogy közösségeket segítsenek és közéleti készségeket fejlesszenek.

Ifjúsági párbeszéd Az EU által támogatott folyamat, amely lehetővé teszi, hogy a fiatalok közvetlenül párbeszédet folytassanak a döntéshozókkal, és formálják a fiatalokat érintő döntéseket.

Interszekcionalitás Az a megközelítés, amely szerint a diszkrimináció vagy kirekesztés tapasztalata attól is függhet, hogyan kapcsolódnak össze az identitás különböző elemei – például a nem, a rassz vagy a társadalmi háttér.

Közösségi/közéleti részvétel Azok a módok, amelyekkel egyének vagy csoportok hatással lehetnek a döntésekre, a szakpolitikákra és a közéletre – ide tartozik a szavazás, a visszajelzés adása, a vitákhoz való csatlakozás vagy változtatási javaslatok megfogalmazása.

Nyilvánosság Fizikai vagy digitális tér, ahol az emberek összegyűlhetnek, megvitathatják a társadalmat érintő kérdéseket, és hozzájárulhatnak a közvitához.

Polgári kompetencia Tudás, készségek, attitűdök és értékek együttese, amely segíti az egyéneket abban, hogy hatékonyan és felelősen vegyenek részt a demokratikus közéletben.

Polgári műveltség Annak megértése, hogyan működnek a demokratikus rendszerek, és annak ismerete, hogyan lehet információkhoz hozzáférni, azokat értelmezni és felhasználni a közéletben való részvételhez.

Polgári részvétel Minden olyan cselekvés, amely hozzájárul a közösségi élet jobbításához – a helyi önkéntességtől a demokratikus folyamatokban és a közügyek alakításában való részvételig.

Polgári tőke Az a motiváció, bizalom és kapcsolati háló, amely megkönnyíti, hogy az emberek a közjó érdekében együtt tudjanak működni.

Reflexiós portfólió A polgári projektekben szerzett tanulási élmények és tapasztalatok személyes gyűjteménye, amely tartalmazhat gondolatokat, célokat és a részvételre vonatkozó visszajelzéseket.

Részvételi költségvetés Olyan demokratikus eljárás, amelyben a polgárok beleszólnak, hogyan költsenek el a közpénzből egy meghatározott részt, többnyire helyi szinten.

Társadalmi kohézió Az az összetartozás-érzet, bizalom és közös felelősség, amely egy közösséget vagy társadalmat egyben tart.

Tervezési részvétel Az állampolgárok korai bevonása a szakpolitikai folyamatba – még a döntések előtt –, hogy ötleteket osszanak meg, prioritásokat jelöljenek ki és alakítsák a javaslatokat.

9.2 Rövidítések

BIK+ – Better Internet for Kids Plus Gyermekbarát Internet Plusz

Az Európai Unió kezdeményezése, amely a digitális technológiák biztonságos, felelős és pozitív használatát támogatja gyermekek és fiatalok körében.

CEC – Citizens' Engagement and Consultation Polgári bevonás és konzultáció

Gyűjtőfogalom azokra a módszerekre, amelyekkel a polgárokat bevonják a döntéshozatali folyamatokba.

ECI – European Citizens' Initiative Európai Polgári Kezdeményezés

Olyan eszköz, amely lehetővé teszi, hogy az uniós polgárok legalább egymillió aláírás összegyűjtésével jogalkotási javaslatot nyújtsanak be az Európai Bizottságnak.

EESC – European Economic and Social Committee Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

Az Európai Unió tanácsadó szerve, amely intézményes szerepet biztosít a civil társadalom szervezeteinek az uniós szakpolitikák és jogszabályok alakításában.

EPA – European Parents’ Association Európai Szülők Szövetsége

Európai szintű ernyőszervezet, amely a szülőket képviseli, és a családok és iskolák közötti együttműködést támogatja.

EP – European Parliament Európai Parlament

Az Európai Unió közvetlenül választott jogalkotó intézménye, amely az uniós polgárokat képviseli, és részt vesz az európai jogszabályok és szakpolitikák formálásában.

EU – European Union Európai Unió

Huszonhét európai ország politikai és gazdasági uniója, amely közös intézményeket, jogrendet és értékeket működtet.

EUYO – European Union Youth Orchestra Európai Unió Ifjúsági Zenekara

Olyan zenekar, amely az Európai Unió különböző országaiból érkező fiatal muzsikusokat fog össze, gyakran kapcsolódva kulturális diplomáciához és ifjúsági programokhoz.

NEET – Not in Education, Employment, or Training Oktatásban, foglalkoztatásban vagy képzésben nem részt vevő fiatal

Olyan fiatalokat jelölő kifejezés, akik jelenleg sem oktatásban, sem foglalkoztatásban, sem képzésben nem vesznek részt.

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

Nemzetközi szervezet, amely kutatásokat és szakpolitikai ajánlásokat tesz közzé, többek között az oktatás és a polgári részvétel területén.

SDGs – Sustainable Development Goals Fenntartható Fejlődési Célok

Az ENSZ által elfogadott 17 globális célkitűzés, amely 2030-ig környezeti, társadalmi és gazdasági kihívások kezelésére irányul.

UN – United Nations Egyesült Nemzetek Szervezete

Nemzetközi szervezet, amely világszerte a békét, az emberi jogokat és a fejlődést támogatja.

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete

Az ENSZ szakosított szervezete, amely az oktatás, a kultúra, a tudomány és a kommunikáció területén segíti a nemzetközi együttműködést.

YS – Youth Strategy (EU Youth Strategy) Ifjúsági stratégia (az Európai Unió ifjúsági stratégiája)

Az Európai Unió ifjúságpolitikai keretrendszere 2019 és 2027 között, amely a bevonódásra, a felhatalmazásra és a részvételre összpontosít.

9.3 Ajánlott honlapok és olvasmányok

- **SALTO Részvételi és Információs Erőforrásközpont**

<https://participationpool.eu>

Válogatott módszertani gyűjtemény cikkekkel és képzési eszközökkel, amelyek a fiatalok demokratikus közéletben való részvételét támogatják.

- **Democracy Reporting International**

<https://democracy-reporting.org>

Közérthető jelentéseket és eszköztárakat kínál a demokratikus kormányzásról, az állampolgári monitoringról és a társadalmi ellenálló képességről.

- **The Good Lobby**

<https://www.thegoodlobby.eu>

Nonprofit platform, amely állampolgárokat és szervezeteket tanít arra, miként lehet etikus érdekképviseléssel hatni a közügyekben születő döntésekre.

- **EU Academy**

<https://academy.europa.eu>

Ingyenes, önálló tempóban végezhető online kurzusokat kínál uniós kormányzásról, polgári jogokról, klímapolitikáról és közéleti témákról; a képzések tanúsítvánnyal zárulnak.

- **European Wergeland Centre (EWC) – Európai Wergeland Központ**

<https://theewc.org>

Norvégiában működő szakmai központ a demokratikus polgárságra nevelés területén; tanórai segédanyagokat és pedagógus-továbbképzési forrásokat is biztosít.

- **Civics Monitor**

<https://monitor.civics.org>

A civil tér állapotát követi világszerte; középiskolai (különösen felsőbb évfolyamos) órákon jól használható a szabadságfokok és a részvételi lehetőségek összehasonlítására.

- **Participedia**

<https://participedia.net>

Nemzetközi adatbázis részvételi projektekről és demokratikus innovációkról; ország, téma vagy módszer szerint kereshető.

- **Eurobarometer – Polgári részvételről szóló jelentések**

<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/civic-engagement>

Rendszeres felmérések az uniós tagállamokban a részvételről, az intézményi bizalomról, a választói magatartásról és a társadalmi aktivizmusról; tanórai beszélgetésekhez és a demokratikus bevonódás trendjeinek összevetéséhez hasznos.

- **Data.europa.eu – Polgári részvételhez kapcsolódó adatkészlet-gyűjtemény**

<https://data.europa.eu/data/datasets/civic-engagement?locale=en>

Nyílt hozzáférésű adatkészletek a polgári részvételről, önkéntességről, digitális részvételről és közvéleményről; diákprojektekhez, valódi adatokkal dolgozó feladatokhoz és kutatásalapú tanuláshoz ideális.

- **EPR – Polgári bevonási platform (Európai Bizottság)**

<https://www.epr.eu/the-european-commission-launches-citizens-engagement-platform>

Belépési pont a Bizottság központosított felületéhez, ahol konzultációk, visszajelzési eszközök és részvételi folyamatok érhetők el; segít megérteni, miként formálhatják a hétköznapi vélemények az uniós szakpolitikákat.

Biesta, G. J. J. (2011). Learning Democracy in School and Society: Education, Lifelong Learning, and the Politics of Citizenship. Rotterdam: Sense Publishers. <http://dx.doi.org/10.1007/978-94-6091-512-3>

Council of Europe. (2016). Competences for democratic culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Dolgon, C., Mitchell, T. D., & Eatman, T. K. (Eds.). (2017). The future of civic engagement in higher education: Teaching for democracy in the public sphere. Stylus Publishing.

Hoskins B, Villalba Garcia E, Van Nijlen D, Barber C. Measuring Civic Competence in Europe: a Composite Indicator Based on IEA Civic Education Study 1999 for 14 Years Old in School . EUR 23210 EN. Luxembourg (Luxembourg): OPOCE; 2008. JRC42904

Johnson, A. (2022). The ideology of civic engagement: AmeriCorps, neoliberalism, and the politics of service. SUNY Press.

Levine, P. (2022). What should we do? A theory of civic life. Oxford University Press.

9.4 Gyakran Ismételt Kérdések (GYIK)

1. Mi a különbség a polgári részvétel és a politikai részvétel között?

A polgári részvétel minden olyan tevékenységet magában foglal, amely javítja a közösségi életet: az önkéntességtől és iskolai projektől a helyi ügyekről szóló beszélgetésekig. A politikai részvétel a polgári részvétel egyik sajátos formája, amely kifejezetten a formális politikai folyamatok befolyásolására irányul, például szavazással, petíciók aláírásával vagy megválasztott képviselők megkeresésével.

2. Részt vehetnek-e polgári módon azok a diákok is, akik még nem szavazhatnak?

Igen. A polgári részvétel jóval a választójog megszerzése előtt elkezdődik. A diákok bekapcsolódhatnak diákönkormányzatba, indíthatnak kezdeményezéseket, véleményt formálhatnak ifjúsági konzultációkban, vagy részt vehetnek a közösség fejlesztését célzó akciókban.

3. Mik a polgári kompetenciák, és hogyan kapcsolódnak az iskolai tanuláshoz?

A polgári kompetenciák tudásból (például a demokrácia működésének megértéséből), készségekből (például együttműködésből), értékekből (például méltányosságból) és attitűdökből (például nyitottságból) állnak. Az iskola kulcsszerepet játszik a fejlesztésükben, amikor a tananyagot valós közéleti kérdésekhez és élethelyzetekhez kapcsolja.

4. Hogyan mérhető a polgári tanulás az osztályteremben?

Többféle módszer kombinálásával: reflexiós portfólióval, társértékeléssel, csoportmunkára épülő projektekkel, valamint olyan értékelési rubrikákkal, amelyek problémamegoldást, együttműködést és kommunikációt is mérnek. Formatív és összegző eszközök egyaránt hasznosak.

5. Csak a saját országban végzett tevékenységeket jelenti a polgári részvétel?

Nem. Helyi, országos, európai és globális dimenziói is vannak. A fiatalok bekapcsolódhatnak uniós szintű konzultációkba, határokon átnyúló iskolai projektekbe, vagy szolidaritási kezdeményezésekbe is.

6. Miben különbözik a digitális részvétel a hagyományos részvételi formáktól?

A digitális részvétel online eszközöket használ – például internetes petíciókat, online fórumokat vagy közösségi médiát – véleményformálásra, együttműködésre vagy információszerezésre. Kiegészítheti a személyes jelenlétet alapuló részvételt, ugyanakkor felvet hozzáférési egyenlőtlenségeket, a félretájékoztatás kockázatát és a digitális műveltség jelentőségét is.

7. Mi az Európai Polgári Kezdeményezés, és hogyan kapcsolódhatnak hozzá a fiatalok?

Az Európai Polgári Kezdeményezés lehetőséget ad uniós polgároknak, hogy aláírásgyűjtéssel jogalkotási javaslatot kezdeményezzenek. Bár a kezdeményezések formális támogatásához jellemzően 18 év feletti életkor szükséges, a fiatalok részt vehetnek a szervezésben, népszerűsítésben, vagy a javaslatok megvitatásában.

8. Hogyan támogatja a polgári részvétel a befogadást és az esélyegyenlőséget?

Jó gyakorlatként a polgári részvétel teret ad azok hangjának is, akik a döntéshozatalban gyakran háttérbe szorulnak. Az iskolák ezt biztonságos vitaterekkel, tiszteletteljes párbeszéddel és a különböző háttérű diákok aktív bevonásával erősíthetik.

9. Tanítható-e a polgári részvétel nem kifejezetten állampolgári ismeretek órán?

Igen. Történelemben, irodalomban, természettudományokban, sőt matematikában is megjelenhetnek polgári elemek: etikai dilemmák, közpolitikai viták, csoportos döntéshozatal vagy közösségi adatértelmezés formájában. A polgári tanulás akkor a legerősebb, ha több tantárgyban, összekapcsolva jelenik meg.

10. Melyek az egyszerű első lépések az iskolák számára a polgári részvétel támogatásához?

Kiindulópont lehet a diákönkormányzat megerősítése, helyi ügyekről szervezett viták, együttműködés helyi civil szervezetekkel, vagy a Fenntartható Fejlődési Célokhoz kapcsolt osztálytermi projektek. Érdemes fokozatosan építkezni, és a diákokat már a folyamat tervezésébe is bevonni.

The EuroCivic Lab project
2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

Project Partners
universität
wien

Hivatkozások

Baeck, P. F. (2025). *Engaging citizens in EU missions – Insights from a six-country experimental survey*. Publications Office of the European Union.

BIK+. (2025). Source: <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en>

Borhan, H. (2025). *Civic education as a pathway to inclusive societies: Exploring the role of education in fostering civic and social engagement*. Source: OECD: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/02/civic-education-as-a-pathway-to-inclusive-societies_6d52238a/3f128be8-en.pdf?utm_source=chatgpt.com

Civic Engagement in future European Universities Campuses. (2023. 09). Source: EU Conexus: https://www.eu-conexus.eu/wp-content/uploads/2023/09/IO2_WP-Civic-Engagement_FINAL-1rev.pdf

Civic Engagement in Schools: Developing Active and Responsible Citizens. (2024). Source: DPS: <https://dpsaburoad.com/civic-engagement-in-schools-developing-active-and-responsible-citizens/>

Europe, C. o. (2022). *COMMUNITY MEDIA contributions to citizens' participation*. Source: RM: <https://rm.coe.int/community-media-contributions-to-citizens-participation-en/1680a94cd5>

Gamification in non-formal education and youth work. (2021). Source: EC. Europe: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/bf7becf3-e203-4b43-8d35-3d678f6f495a/GamifyEU_publication_-_gamification_in_non-formal_education_and_youth_work.pdf

Heritage, O. C. (dátum nélk.). *With conclusions from the research and analysis of case studies on effective civic engagement initiatives*. Source: EC.Europa.EU: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/510d7cfa->

81c5-4019-9467-

13697b133828/Our_Civic_Heritage_Case_studies_Summary_report.pdf

Hoskins, B. V. (2008). *Measuring Civic Competence in Europe*. Source: IEA:
https://www.iea.nl/sites/default/files/2019-04/IRC2008_Hoskins_Villalba_etal.pdf

Khattari, M. (2021). *Gamification in European Education - Methods and Policies*.

Levine, P. (2022). Civic Engagement. In R. Scott, S. Kosslyn, & M. Buchmann, *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. Wiley OL.

Licht, A., Pateraki, I., & Scimeca, S. (2019). *If not in Schools, where? Learn and practice Democracy with eTwinning*. Brussels: Central Support Service of eTwinning - European Schoolnet.

Lin, Y. (2022. June 22). Social media for collaborative planning: A typology of support functions and challenges. *Cities*, 125., 1-11.

Morrow, R. (2022). Habermas and Civic Education. In R. Desjardins, & S. Wiksten, *Handbook of Civic Engagement and Education* (old.: 28-41). Northhampton: Edward Elgar Publishing.

OECD. (2022). Guidelines for citizen participation processes. In OECD, *nnovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*. OECD Publishing.

OECD. (2024). *Exploring new frontiers of citizen participation in the policy cycle*. Source: OECD:
<https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/reinforcing-democracy-initiative/Exploring-New-Frontiers-of-Citizen-Participation-Discussion-Paper.pdf>

Partnerships for cooperation. (2022). Source: Erasmus Plus: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-b/key-action-2/partnerships-cooperation>

Putnam, R. (2011). Social capital: Measurement and consequences. *Canadian Journal of Policy Research*, 2(1), 41-51.

Strategists, C. E. (2024. 11 28.). *100 Community Service Ideas and the Right One for You*.

Source: Crimson Education: <https://www.crimsoneducation.org/us/blog/community-service-ideas/>

The power of citizen participation in circular economy: opportunities, benefits, and challenges.

(2025. March 25). Source: European Commission : <https://circular-cities-and-regions.ec.europa.eu/news/power-citizen-participation-circular-economy-opportunities-benefits-and-challenges>

Updates on the Innovative Implementation of the Partnership Principle in Cohesion Policy.

(2025. June 11.). Source European Commission: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/06-11-2025-updates-on-the-innovative-implementation-of-the-partnership-principle-in-cohesion-policy_en

Verovšek, P. (2021). The philosopher as engaged citizen: Habermas on the role of the public intellectual in the modern democratic public sphere. *European Journal of Social Theory*, 4(24), 526-544.

Winthrop, R. (2020. June). *The need for civic education in 21st-century schools*. Source: Brookings Edu: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/04/BrookingsPolicy2020_BigIdeas_Winthrop_CivicEducation.pdf